

Välfärd

3/2014

SCB

Statistiska centralbyrån Statistics Sweden

LEVA IHOP
– en generationsfråga

Utrikes föddas
LÖNER UNDER LUPP

Unga kvinnor
**SÖMNLÖSA
AV JOBBET**

24 %

14 %

HÖGST RÄNTEAVDRAG
för barnfamiljer

ges ut av

STATISTISKA CENTRALBYRÅN

med syfte att i lättillgänglig form presentera och analysera aktuell statistik om välfärd, arbetsmarknad, utbildning och befolkning. Tidskriften är öppen för bidrag från experter såväl inom som utanför SCB. Författarna svarar själva för åsikter som framförs.

© 2014, Statistiska centralbyrån

Citera gärna men ange källan:
SCB:s tidskrift Välfärd

REDAKTION

Alexandra Kopf Axelman 08-506 943 51
Chefredaktör
Teresia Dunér 08-506 947 54
Johan Eklund 45 38
Anna Nyman 45 94
Hans Heggemann 019-17 68 10
Kenny Petersson 65 62
Åsa Westlund, 08-506 949 15
layout, diagram

REDAKTIONSRÅD

Inger Eklund, ansvarig utgivare
Karin Anderberg
Eva Hagsten
Therese Hedlund
Magnus Sjöström
Viveka Palm

ADRESS

Tidskriften Välfärd
Statistiska centralbyrån
Box 24300, 104 51 Stockholm
Fax: 08-506 947 72
E-post: tidskriften.valfard@scb.se
Webbplats: www.scb.se/valfard

PRENUMERATIONER

Att prenumerera på Välfärd är gratis.

Beställ e-prenumeration:

www.scb.se/valfard

Beställ prenumeration av papperstidning:

prenumeration.valfard@scb.se

Frågor om prenumeration:

019-17 65 51

Omslagsfoto:

Anders Järkental, Scandinav

Medlem i

**SVERIGES
TIDSKRIFT**

ISSN 1654-1502 (Online)

ISSN 1651-6710 (Print)

URN:NBN:SE:SCB-2014-A05T11403_pdf

Elanders, september 2014

Stor plats åt arbetslivet

Frågor om sysselsättning och arbetsliv tog en stor plats i valrörelsen. Vi vill inte vara sämre och låter arbetslivet ta en stor plats i detta nummer av Välfärd.

VI BERÄTTAR OM ATT ARBETSMILJÖN för unga kvinnor har försämrats och att sysselsättningen för personer med funktionsnedsättning med nedsatt arbetsförmåga ökat något. Vi följer också upp förra numret med ytterligare kartläggning av den omdebatterade restaurangbranschen.

SCB:S FICKBOK "PÅ TAL OM KVINNOR OCH MÄN" firar 30-årsjubileum och det uppmärksammar vi med en artikel om jämställdhet i arbetslivet. Där kan vi bland annat se att deltidsarbete fortfarande i huvudsak är en kvinnofråga, även om männens deltid har ökat något.

SEDAN VILL FOLK FÖRSTÅS HA BETALT när de jobbar också.

Att lön engagerar är det inget snack om. Lönestatistiken är bland det mest uppsökta på SCB:s webbplats. Vi jämför i det här numret lönen för utrikes och inrikes födda. På totalen är skillnaderna kanske inte så stora, men i enskilda yrken kan de vara tydliga. Utrikes födda tunnplåtsslagare, kemiingenjörer och tandläkare är grupper där löneskillnaden mot inrikes födda är uppemot 10 procent, även efter så kallad standardvägning.

Nu har du kanske fått nog av arbetslivsfrågor och vill gå vidare. Räntheavdrag har många spått som en fråga att ta tag i efter valet, och en artikel om hur de fördelar sig på olika hushåll inleder detta nummer.

alexandra.kopf.axelman@scb.se

PROGNOSDAGEN

Framtidens utmaningar
– Jobb, utbildning och arbetslöshet

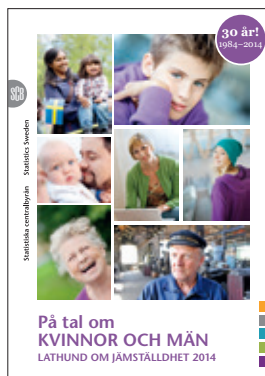
Anmäl dig nu!

På programmet står:

- Framtida möjligheter till jobb i olika delar av landet
- Hur utvecklas arbetsmarknaden i olika branscher?
- Tillgång och efterfrågan på utbildade, fram till år 2035
- Varför växer vissa regioner och andra inte?
- Hur når vi unga som varken arbetar eller studerar?
- Hur går det med integrationen?
- Arbetsmarknadsåtgärderna – har de någon effekt?

11 DEC arrangerar SCB, i samarbete med Arbetsförmedlingen, Prognosdagen 2014 i Stockholm. Dagen vänder sig till dig som är vägledare, lärare, utbildningsplanerare, utredare, forskare eller allmänt intresserad av utbildnings- och arbetsmarknadsfrågor. Mer information och anmälan på **SCB.SE** under *Kurser och seminarier*.

- 5 **Barnfamiljer tjänar mest på ränteavdraget**
Stora skillnader mellan olika typer av hushåll.
- 8 **Ökade behov av anpassningar i arbetslivet**
Anpassning av arbetstempo är vanligast.
- 10 **Vanligare att högutbildade blir mammor**
Vad säger barnafödandet 1750 om idag?
- 13 **35:orna – generationen som gifte sig**
Här jämförs 1900-talets generationer med varandra.
- 18 **Gapet mellan kvinnors och mäns arbetstid består**
Vi uppmärksammar en 30-års jubilar.
- 21 *Intervju:*
En miljon uppgifter grund för lönestatistiken
- 22 **Yrke viktigt för utrikes föddas lön**
Läs om löneskillnader bland tandläkare och kemiingenjörer.
- 24 **Restaurangbranschen serverar jobb åt unga**
Vi kollar vidare på en omdebatterad bransch.
- 26 **Försämrad arbetsmiljö för unga kvinnor**
Olust och sömnproblem ökar.
- 28 **Teknisk diagramrevolution**
– men gamla regler gäller än
- 30 **NOTISER**

Baksidan:
Högst ränteavdrag i storstäder

HELDAG OM DEMOGRAFI

15
OKT

SCB anordnar tillsammans med Svensk demografisk förening en heldag om demografi den 15 oktober. Våra demografer håller seminarier om sina senaste studier på ämnen som yrkets betydelse för dödligheten, barns boende efter en separation, utrikes föddas barnafödande och utrikes föddas sysselsättning. Dessutom berättar vi hur in- och utvandring påverkas av familjebildning. Det ges också en demografisk beskrivning av de som föddes under 1900-talet.

Läs mer och anmäl dig här: www.scb.se/demografidagen2014

Mycket av SCB:s historiska statistik finns digitaliserad.

Statistik om Sverige förr i tiden

Visste du att lungshot var den vanligaste dödsorsaken i städerna 1911?

Om du är intresserad av att veta mer om hur samhället såg ut förr i tiden så finns det en uppsjö av digitaliserad statistik från 1800-talet och framåt på SCB:s webbplats. Sökfunktionen finns under *Hitta statistik* på scb.se, klicka dig sedan vidare till *Historisk statistik*.

Publikationer från SCB

■ Ökat jobsökande bland utrikes födda

I samband med finanskrisen 2008 ökade risken för arbetslöshet, men redan 2010 började den återgå till hur det såg ut före krisen. Ökat jobsökande i grupper med lägre sysselsättningsgrad, såsom unga och utrikes födda, bidrar till att förklara varför arbetslösheten trots det ligger kvar på högre nivåer än före finanskrisen. Läs mer i temarapporten [Utvecklingen på den svenska arbetsmarknaden sedan finanskrisen](#).

■ Stora skillnader i dödlighet mellan yrken

Det finns stora skillnader i dödlighet mellan olika yrkesgrupper på 2000-talet. I stora drag har grupper i ledningsarbete och arbeten som normalt kräver eftergymnasial kompetens, till exempel lärare och civilingenjörer, relativt låg dödlighet. Grupper i arbeten med lägre utbildningskrav, som vårdbiträden och maskinoperatörer, har relativt hög dödlighet. Läs mer i den demografiska rapporten [Yrke och dödlighet 2008–2012](#).

! *Alla publikationerna kan laddas ner som pdf-er från www.scb.se. Vissa av dem kan du även beställa tryckta.*

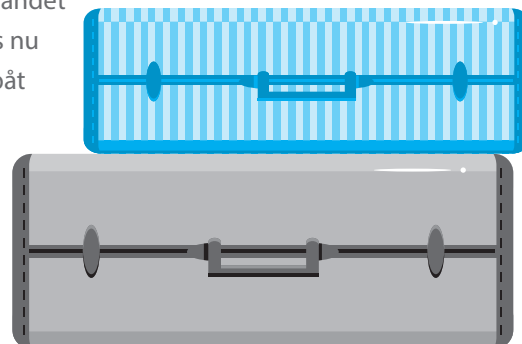
ALLT FLER ÅKER PÅ SEMESTER IGEN

Under 2013 gjorde 61 procent av befolkningen en resa som varade i minst en vecka. Det är en ökning med tre procentenheter sedan 2010. För medelålders kvinnor, 45–54 år, ökade resandet mest, från 57 till 68 procent. Semesterresandet följer i regel svängningarna i konjunkturen och den senaste nedgången i resandet 2008–2009 tycks nu sakta vända uppåt igen.

Läs mer på: www.scb.se/ulf

Prenumerera på Valfärd via e-post

Du vet väl att du kan prenumerera på Valfärd elektroniskt via vårt nyhetsbrev? Anmäl dig på www.scb.se/valfard. Där kan du också prenumerera på pappers-tidningen. Båda är gratis.

Barnfamiljer tjänar mest på ränteavdraget

Drygt 70 procent av Sveriges hushåll betalar räntor på lån, i huvudsak bolån. Dessa hushåll fick i genomsnitt nästan 10 000 kronor i ränteavdrag 2012, men nivåerna varierar kraftigt mellan olika grupper. Högst avdrag har sammanboende med barn som har köpt dyra villor eller bostadsrätter.

» Ränteavdragets vara eller icke vara kommer då och då upp i den politiska debatten som ett resultat av de stigande bostadspriserna och den ökande skuldsättningen bland svenska hushåll. Bland annat har EU uppmanat Sverige att sänka avdraget. I nuläget finns det inget riksdagsparti som föreslår att ränteavdraget ska avskaffas omedelbart, men en avtrappning diskuteras.

Ränteavdraget innebär att de som betalar räntor på lån, till exempel bolån, får en skattereduktion på 30 procent av räntebeloppet. Ränteavdraget är en del av det svenska skattesystemet och det har sin grund i att man betalar 30 procent i skatt på ränteintäkter. Den som köper en bostad tar således med ränteavdraget i kalkylen när utgifterna för boendet beräknas.

Ränteavdraget medför att kostnaden för lånen sänks och att det därmed blir billigare att bo. Man kan också säga att ränteavdraget blir ett tillskott till hushållets disponibla inkomst.

STORLEKEN PÅ DET TOTALA RÄNTEAVDRAGET har varierat över åren. Som högst var det 1992, i samband med den ekonomiska krisen, då räntorna hade skjutit i höjden och var uppe i över 16 procent för ett tvåårigt bolån. Då var ränteavdraget cirka 35 miljarder kronor räknat i dagens penningvärde. År 1999 var det nere under 20 miljarder. Mellan 2010 och 2012 steg såväl priserna på villor och bostadsrätter som bolåneräntorna. Då ökade de sammanlagda ränteavdragen med 50 procent till 32 miljarder kronor.

Under 2012 hade nästan 5 miljoner personer ränteavdrag. Snittnivån för dessa låntagare var cirka 6 500 kronor per person, men beloppen varierade kraftigt mellan olika individer. I gruppen 40–50 år var det vanligast att ha ränteavdrag, och närmare 85 procent omfattades. De högsta ränteavdragen hade låntagare kring 40 år med ett genomsnitt på drygt 9 000 kronor.

Eftersom ränteavdragets storlek är starkt kopplat till priserna på bostäder har befolkningen i storstadsområden högre ränteavdrag än de som bor i

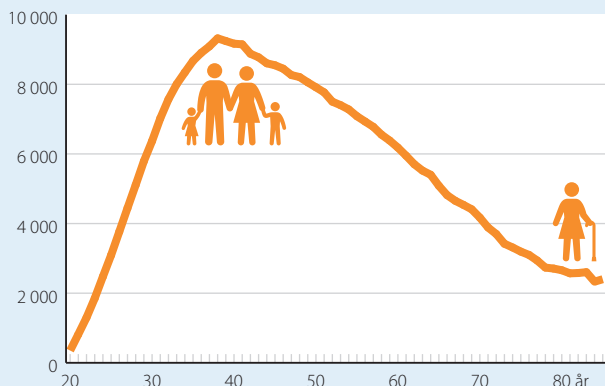
72%

av hushållen hade ränteavdrag 2012.

HÖGST RÄNTEAVDRAG I 40-ÅRSÅLDERN

Ränteavdrag för låntagare 20–84 år. Genomsnittligt belopp i kronor, efter ålder, år 2012

De högsta ränteavdragen har personer kring 40 år. De äldsta och yngsta personerna har i genomsnitt ränteavdrag under 3 000 kronor.

VANLIGAST BLAND SAMMANBOENDE MED BARN

Andel hushåll efter storlek på ränteavdrag (kronor), olika typer av hushåll, år 2012

	0	1–5 000	5 000–20 000	20 000–
Samtliga hushåll	28	35	26	11
Ensamboende kvinnor	48	37	14	2
Ensamboende män	37	39	20	3
Sammanboende utan barn	22	39	29	10
Sammanboende med barn	5	19	43	33
Ensamstående kvinnor med barn	19	46	29	6
Ensamstående män med barn	11	34	44	10

Sammanboende med barn är den hushållstyp som i störst utsträckning har ränteavdrag. De är också den grupp som oftast har stora ränteavdrag.

övriga landet. Kartan på baksidan av denna tidning visar detta.

BOLÅN DELAS OFTA mellan två personer i samma hushåll. Väljer man att titta på hushåll istället för individer så hade 72 procent av hushållen ränteavdrag under 2012. Andelen är lägre bland ensamstående utan barn, särskilt bland ensamstående kvinnor, medan sammanboende och ensamstående med barn oftare har ränteavdrag. Allra störst andel med ränteavdrag hittar vi bland sammanboende med barn där 95 procent av hushållen har ränteavdrag.

Sammanboende med barn är också den grupp som oftast har höga ränteavdrag. Vart tredje hushåll som består av ett sammanboende par med barn hade ränteavdrag på mer än 20 000 kronor per år och 15 procent, eller cirka 140 000 familjer, hade ränteavdrag på minst 30 000 kronor. Snittbeloppet för sammanboende med barn var drygt 16 000 kronor, vilket kan jämföras med snittbeloppet för sammanboende utan barn som var cirka 7 000 kronor.

Förklaringen till att barnfamiljerna har de högsta ränteavdragen är att det främst är barnfamiljer som köper småhus och för dem som har gjort det under de senaste åren har huspriserna varit höga och därmed har också lånen, räntebeloppen och ränteavdragen blivit höga. Bland sammanboende utan barn är det betydligt färre som bor i småhus och bland dem som gör det är det många som har ägt huset länge eftersom de köpte det när de hade hemmaboende barn. Då var priserna lägre, och dessa hushåll har också hunnit amortera en större del av lånet än de hushåll som köpt hus under senare år.

Ränteavdraget medför att kostnaden för lånen sänks och att det därmed blir billigare att bo.

Hans Heggemann

arbetar med ekonomisk välfärdsstatistik på SCB
019-17 68 10
hans.heggemann@scb.se

HUSHÅLL MED HÖG DISPONIBEL INKOMST har betydligt högre ränteavdrag än hushåll med låg disponibel inkomst. Bland sammanboende med barn var medelbeloppet drygt 25 000 kronor för de 25 procent av hushållen med de högsta inkomsterna, vilket var mer än tre gånger så mycket som för de 25 procent av hushållen med de lägsta inkomsterna. Den som har ett stort ränteavdrag har i de flesta fall köpt en bostad till ett högt pris och för att få låna det som behövs för köpet krävs en hög inkomst. Det betydligt lägre beloppet för hushållen i låginkomstgruppen beror dels på att de har köpt billigare bostäder, men också på att de i större utsträckning än höginkomstgruppen hyr sin bostad och därmed inte har några ränteutgifter för bostaden.

Ränteavdraget kan ses som ett tillskott till den disponibla inkomsten. Detta tillskott, räknat i procent, är större för de hushåll som har hög inkomst. För sammanboende med barn innebar ränteavdraget, både i höginkomstgruppen och medelinkomstgruppen, ett tillskott på nästan 3 procent, vilket var en mer än dubbelt så stor andel som för sammanboende med barn i låginkomstgruppen.

MAN KAN OCKSÅ SÄTTA STORLEKEN på ränteavdraget i relation till boendeutgiften för hushållen. För de hushåll i höginkomstgruppen som hade ränteavdrag motsvarade ränteavdraget 15 procent av boendeutgiften och för sammanboende med barn med hög inkomst 20 procent. För hushållen i låginkomstgruppen var andelarna betydligt lägre.

Ränteavdraget har således stor ekonomisk betydelse för många hushåll i Sverige och då främst för

HUSHÅLL MED HÖGA INKOMSTER HAR HÖGRE RÄNTEAVDRAG

Genomsnittligt ränteavdrag i kronor, efter disponibel inkomst, år 2012

	De 25 % med lägst inkomst	De 50 % i mitten	De 25 % med högst inkomst
Samtliga hushåll	1 100	5 100	16 300
Ensamboende kvinnor	500	1 500	5 500
Ensamboende män	900	2 700	7 900
Sammanboende utan barn	2 400	6 200	13 600
Sammanboende med barn	7 300	15 900	25 300
Ensamstående kvinnor med barn	1 400	4 600	11 000
Ensamstående män med barn	3 200	7 900	16 300

De hushåll som tillhör de 25 procent med högst inkomst har större ränteavdrag än hushållen med lägre inkomster. Bland sammanboende med barn var medelbeloppet 7 300 för hushållen med de lägsta inkomsterna och 25 300 för hushållen med de högsta inkomsterna.

15 PROCENT AV BOENDEUTGIFTEN FÖR HUSHÅLL MED HÖG INKOMST

Ränteavdrag i procent av boendeutgiften för dem med ränteavdrag, efter disponibel inkomst, år 2012

	De 25 % med lägst inkomst	De 50 % i mitten	De 25 % med högst inkomst
Samtliga hushåll	1	6	15
Ensamboende kvinnor	1	2	6
Ensamboende män	1	3	11
Sammanboende utan barn	4	7	13
Sammanboende med barn	6	16	20
Ensamstående kvinnor med barn	1	3	8

Ränteavdraget motsvarade 15 procent av boendeutgiften för de 25 procent av hushållen som ligger högst i inkomstfördelningen och drygt 1 procent av boendeutgiften för de 25 procent av hushållen som ligger lägst i inkomstfördelningen.

barnfamiljerna. En återgång från dagens låga räntenivå till en historiskt sett mer normal nivå skulle innebära kraftigt höjda ränteutgifter för hushållen och som en följd av det skulle givetvis ränteavdragen stiga i samma takt. Höjd boränta i kombination med att ränteavdraget avskaffas eller sänks kraftigt skulle framför allt påverka de hushåll i Sverige som har stora bolån och det är det främst barnfamiljer som har. ■

FAKTA

Ränteavdraget innebär att den som betalar ränta på lån får en skattereduktion på 30 procent av räntebeloppet.

EXEMPEL: en person har tjänat 350 000 kronor och skatten beräknas till 100 000 kronor. Räntorna för personens bolån uppgår till 60 000 kronor. Personen får då en skattereduktion på 18 000 kronor och den faktiska skatten blir därmed 82 000 kronor.

Den som har mer än 100 000 kronor i ränteutgift får 30 procent reduktion på 100 000 kronor och 21 procent på det belopp som överskrider 100 000 kronor. Det var cirka 80 000 personer som hade ränteutgifter på över 100 000 kronor, år 2012.

Det finns andra skattereduktioner än ränteavdraget, exempelvis RUT och ROT. Den totala skattereduktionen för en individ får aldrig bli större än den beräknade skatten. Det var cirka 100 000 personer som hade för låg beräknad skatt för att kunna tillgodogöra sig hela det ränteavdrag som ränteutgifterna berättigade till, år 2012.

Foto: Christina Sundin, Scandina

Karta över
ränteavdrag
på baksidan

Ökade behov av anpassningar i arbetslivet

Sysselsättningen bland personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga ökar. Samtidigt växer behovet av olika typer av anpassningar i arbetslivet.

Drygt 16 procent av befolkningen i åldern 16–64 år uppger att de har någon funktionsnedsättning. Det motsvarar nära en miljon personer. Av dessa är det 70 procent, alltså knappt 700 000 personer, som anger att de har nedsatt arbetsförmåga på grund av funktionsnedsättningen.

Med funktionsnedsättning menas här att man kan ha nedsatt syn eller hörsel, ha tal- eller röstproblem, rörelsenedsättning, allergi eller någon form av psykisk funktionsnedsättning. Det kan också vara att man har diabetes, hjärt-lungproblem, magtarmsjukdom, psoriasis, epilepsi, dyslexi eller något liknande. Vanligast förekommande funktionsnedsättningar är rörelsenedsättning, astma, allergi eller annan överkänslighet och psykisk funktionsnedsättning.

PERSONER MED NEDSATT ARBETSFÖRMÅGA är sysselsatta i lägre utsträckning än befolkningen som helhet. Andelen sysselsatta bland personer med nedsatt arbetsförmåga har dock ökat jämfört med år 2008.

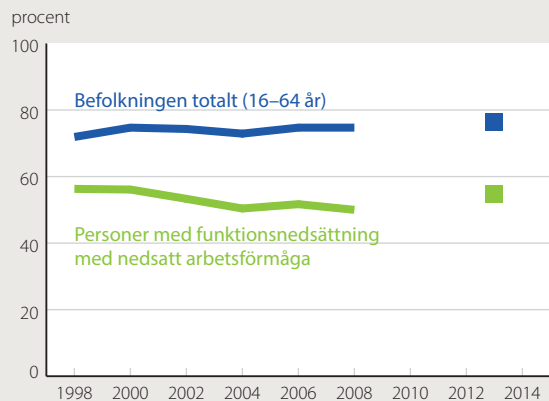
Det är en lägre andel kvinnor än män som är sysselsatta, både i befolkningen totalt och bland personer med nedsatt arbetsförmåga. En närmare granskning visar dessutom att män jobbar heltid i större utsträckning än kvinnor. I befolkningen totalt arbetar 62 procent av kvinnorna och 87 procent av männen heltid. Bland personer med nedsatt arbetsförmåga är det 44 procent av kvinnorna och 76 procent av männen som gör det. Skillnaden mellan kvinnor och män vad gäller arbetstid är alltså större bland personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga än i befolkningen som helhet.

44%

av kvinnor med nedsatt arbetsförmåga jobbar heltid.

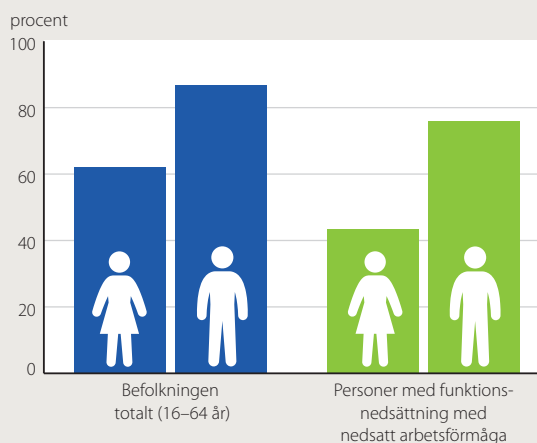
ÖKANDE ANDEL SYSSELSATTA BLAND PERSONER MED NEDSATT ARBETSFÖRMÅGA

Andel sysselsatta i befolkningen totalt respektive bland personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga, år 1998–2013

LÄGRE ANDEL KVINNOR SOM ARBETAR HELTID

Andel kvinnor och män som arbetar heltid i befolkningen totalt respektive bland personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga, år 2013

Andelarna för befolkningen som redovisas här kan skilja sig något från SCB:s arbetskraftsundersökningar (AKU). Detta beror på att den här undersökningen genomförs under en annan period än AKU och omfattar endast en delmängd av AKU:s urval.

” Nya hjälpmedel innebär att fler arbetsplatser kan öppnas upp för personer med olika typer av funktionsnedsättningar.

BLAND SYSSELSATTA PERSONER med nedsatt arbetsförmåga uppger nära åtta av tio, alltså närmare 300 000 personer, att de behöver någon anpassning för att kunna utföra sitt arbete. Det är en ökning jämfört med tidigare undersökningar. Många behöver också fler än en typ av anpassning. De vanligaste behoven är anpassning av arbetstempo, arbetsuppgifter och arbetstid. Det är alltså många som behöver en flexibel arbetssituation.

Omkring var fjärde person som behöver någon anpassning uppger att de behöver hjälpmedel. Arbetsförmedlingens egen statistik visar också en ökning av antalet personer som fått stöd för arbetshjälpmedel de senaste åren. Ett arbetshjälpmedel ska kompensera för den nedsatta arbetsförmågan och målet är att personen ska få samma förutsättningar på arbetsplatsen som övriga anställda. Exempel på hjälpmedel är för-

storingsprogram till datorn och text- eller bildtelefon. Det kan också handla om att anpassa den fysiska arbetsmiljön genom exempelvis särskilda lyftanordningar eller en anpassad arbetsstol.

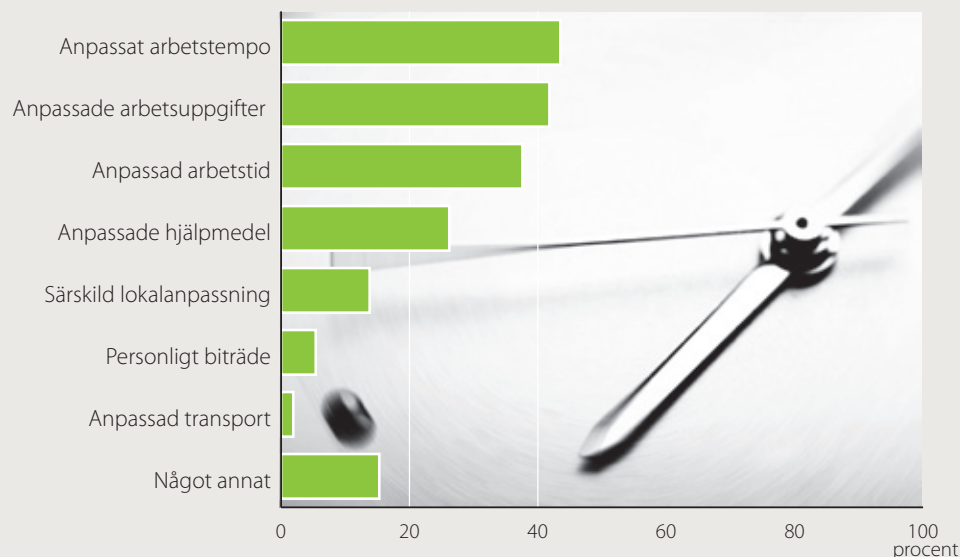
NYA HJÄLPMEDEL INNEBÄR att fler arbetsplatser kan öppnas upp för personer med olika typer av funktionsnedsättningar, samtidigt som arbetsgivare får tillgång till fler arbetssökandes kompetens. Teknikutvecklingen innebär nya möjligheter att ta fram hjälpmedel som kan underlätta för personer med bland annat kognitiva nedsättningar, som svårigheter med koncentration eller minnesproblematik, att få och behålla ett arbete. Program i mobilen kan till exempel hjälpa individen att strukturera arbetsdagen genom att påminna om tider att passa och arbetsuppgifter att utföra. ■

Om undersökningen

Undersökningen genomförs av SCB på uppdrag av Arbetsförmedlingen och efter samråd med Myndigheten för delaktighet (tidigare Handisam) och Diskrimineringsombudsmannen. Undersökningen är kopplad till SCBs arbetskraftsundersökning (AKU).

ANPASSAT ARBETSTEMPO – DEN VANLIGASTE ANPASSNINGEN

Andel med behov av visst stöd eller anpassning av arbetsförhållandena, bland sysselsatta personer med funktionsnedsättning med nedsatt arbetsförmåga som har behov av någon anpassning, år 2013

LÄS MER

Rapporten **Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2013** finns att ladda ner på Arbetsförmedlingens och SCB:s webb.

Susanne Vinell

arbetar som utredare på Arbetsförmedlingen
010-488 13 82
susanne.vinell@arbetsformedlingen.se

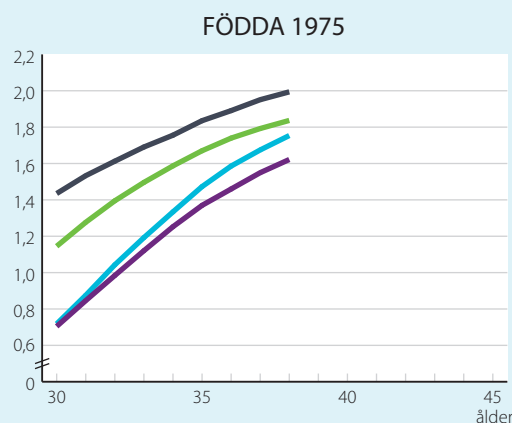
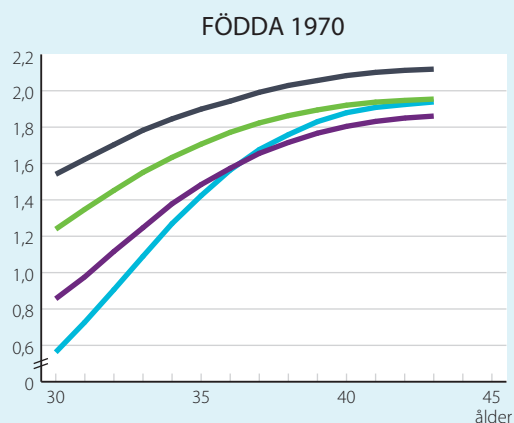
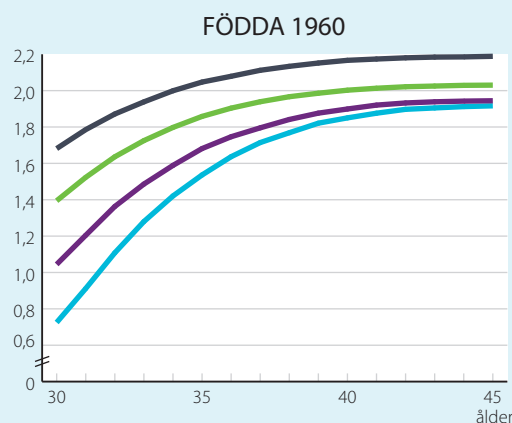
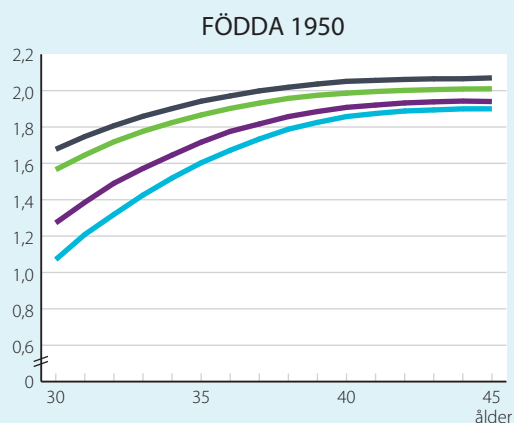

Vanligare att högutbildade blir mammor

Tidigare har hög utbildning kunnat kopplas till lägre barnafödande. Men under senare år har trenden börjat vända. Nu är det kvinnor med högst utbildningsnivå som oftast skaffar barn. De får dessutom ett andra barn i större utsträckning än andra.

HÖGUTBILDADE 70-TALISTER STÅR FÖR TRENDBROTT

Genomsnittligt antal barn efter utbildningsnivå och ålder. Kvinnor födda 1950, 1960, 1970 och 1975

Grundskola
Gymnasial utbildning
Eftergymn kortare än 3 år
Eftergymn minst 3 år

Ju högre utbildningsnivå desto färre barn. Detta gäller för födda 1950 och 1960. Bland födda 1970 och 1975 har detta samband luckrats upp, då det inte längre är de med högst utbildning som får minst antal barn.

Det har sedan länge funnits ett negativt samband mellan utbildningsnivå och barnafödande, som innebär att högre utbildade får färre barn och lägre utbildade får fler barn. Det här sambandet sträcker sig långt tillbaka i tiden, men det har inte alltid varit så. Internationella studier av barnafödandet så långt bak som till tiden innan 1750 visar att det då var kvinnor med hög social status som fick flest barn. Barnafödandet låg på en mycket hög nivå och enligt normerna skulle man ha många barn. De med högst social status hade helt enkelt större möjlighet att uppnå dessa ideal. När barnafödandet minskade i Sverige under senare delen av 1800-talet var det bland samhällets överklass som nedgången började. De var de som först tog till sig de nya idéerna att begränsa barnafödandet.

Sedan dess har kvinnor med högre utbildning fått färre barn än kvinnor med lägre utbildning. Det gäller generellt för kvinnor i alla länder, även om skillnaderna mellan grupperna tenderar att minska. Det negativa sambandet mellan barnafödande och utbildning är starkare i länder där det är svårare att kombinera föräldraskap och arbete.

En av orsakerna till att kvinnor med högre utbildning får färre barn är att de får sitt första barn senare. Ju senare man får barn desto kortare tid har man på sig att få sina barn. Ett annat skäl till det negativa sambandet är enligt klassiska ekonomiska teorier att alternativkostnaderna för barn är större för högre utbildade eftersom de oftast har mer att "förlora" på att skaffa barn, i form av inkomstbortfall och karriärmöjligheter.

OM MAN JÄMFÖR BARNAFÖDANDET för kvinnor med olika utbildningsnivå så är det också så att de med lägst utbildningsnivå har fått flest barn i genomsnitt.

Bland kvinnor födda 1950 har de med grundskola som högsta utbildningsnivå fått i genomsnitt 2,07 barn, medan de med minst tre års eftergymnasial utbildning fått 1,90 barn. Kvinnor med gymnasieutbildning eller med mindre än tre års eftergymnasial utbildning ligger däremellan.

Även bland kvinnor födda efter 1950 har de med lägst utbildningsnivå fått flest barn. På senare tid är dock sambandet mellan utbildningsnivå och barnafödande inte längre helt självklart. Bland kvinnor födda 1970 har de med minst tre års eftergymnasial utbildning i genomsnitt fått lika många barn som kvinnor med gymnasial utbildning och fler barn än dem med en kortare eftergymnasial utbildning. Vid 30 års ålder låg de långt efter de lägre utbildade kvinnorna i barnafödandet, men vid 43 års ålder har de kommit ikapp de gymnasialt utbildade och passerat kvinnorna med en kortare eftergymnasial utbildning.

Foto: Tommy O. Andersson, Scandinav

För kvinnor med den högsta utbildningen har utvecklingen gått mot ett ökat genomsnittligt barnantal medan antalet barn snarare har minskat för de övriga grupperna. Detta mönster sticker ut i ett internationellt perspektiv, då det endast är i ett fåtal länder som barnafödandet ökar bland högutbildade. I de andra nordiska länderna kan man dock se en liknande utveckling.

HUR KOMMER DET SIG DÅ att barnafödandet har ökat bland högutbildade i Sverige? Det visar sig att det ökade genomsnittet kan förklaras av en ökad benägenhet att få det första barnet såväl som det andra barnet. Numera skaffar de högre utbildade

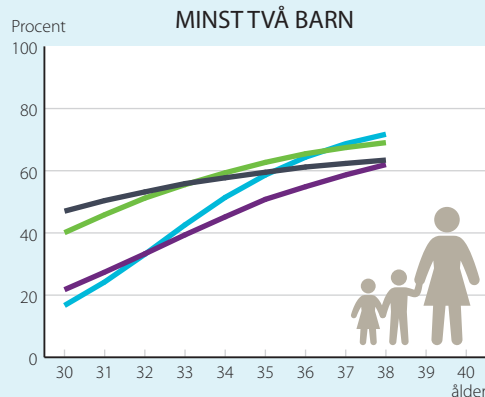
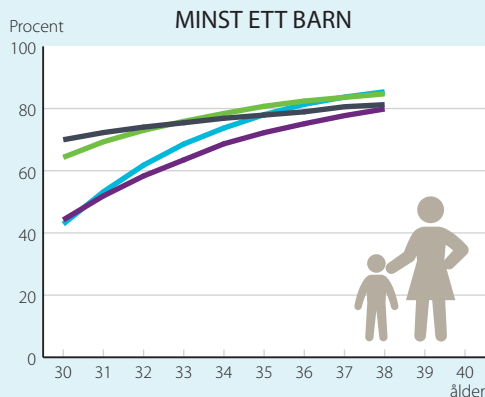

På senare tid är sambandet mellan utbildningsnivå och barnafödande inte längre självklart.

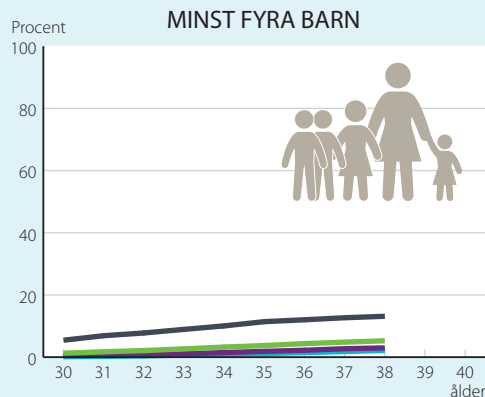
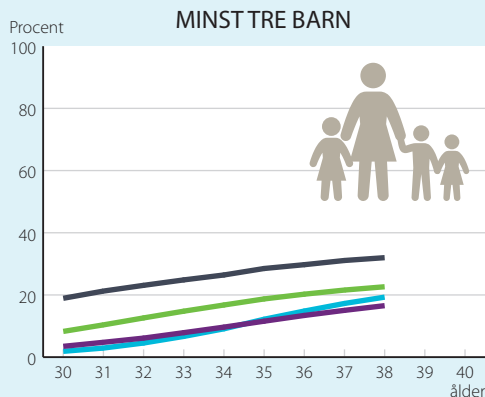

MÅNGA BARN FORTFARANDE VANLIGAST BLAND GRUNDSKOLEUTBILDADE

Andel som har fått minst ett, två, tre respektive fyra barn efter ålder. Kvinnor födda 1975.

Grundskola
Gymnasial utbildning
Eftergymn kortare än 3 år
Eftergymn minst 3 år

Vid 38 års ålder hade 85 procent av kvinnorna med minst tre års eftergymnasial utbildning fått minst ett barn. Motsvarande andel bland kvinnor med förgymnasial utbildning var 81 procent. Det betyder att barnlösheten vid 38 års ålder var 15 procent bland de högst utbildade kvinnorna medan den var 19 procent bland kvinnorna med lägst utbildningsnivå.

kvinnorna ett första barn i något större utsträckning än de andra grupperna. Eller om vi vänder på det, så förblir de i mindre utsträckning barnlösa. De får också ett andra barn i större utsträckning än kvinnor med lägre utbildningsnivå. Det är emellertid fortfarande så att det är kvinnor med den lägsta utbildningsnivån som i störst utsträckning får ett tredje eller fjärde barn.

En förklaring till det ökade barnafödandet bland högutbildade kvinnor kan vara att de högst utbildade inte längre utgör en mindre och selektiv grupp. Bland kvinnor födda 1950 var det 17 procent som vid 30 års ålder hade minst tre års eftergymnasial utbildning. Denna andel hade ökat till 38 procent bland kvinnor födda 1975. Bland kvinnor födda 1980 är minst tre års eftergymnasial utbildning den enskilt vanligaste utbildningsnivån.

En annan förklaring är den svenska familjepolitiken som har underlättat möjligheten att förena förvärvsarbete och föräldraskap samt främjat jämställdhet mellan mammor och pappor. Det kan ha medfört att karriärinriktade kvinnor i mindre utsträckning behöver välja mellan antingen arbete eller barn. De

kan välja både och. Dessutom är det svenska föräldraförsäkringssystemet starkt kopplat till inkomst och förvärvsarbete, något som kan gynna barnafödandet bland högre utbildade som har bättre anknytning till arbetsmarknaden.

OM KVINNOR MED HÖGST UTBILDNING går mot ett allt högre barnafödande så är det nu gruppen med eftergymnasial utbildning kortare än tre år som har intagit jumboplatsen när det gäller barnafödande. Barnafödandet bland dem har till skillnad från de högst utbildade kvinnorna minskat. En förklaring kan vara att gruppens sammansättning har förändrats. Tidigare ingick sjuksköterskor och förskollärare här, men i och med högskolereformen 1993 så förlängdes dessa utbildningar från två till tre år. Sjuksköterskorna och förskollärarna ingår nu i gruppen med högst utbildningsnivå och hjälper till att bättra på barnafödandet bland de högst utbildade, eftersom kvinnor som arbetar inom hälso- och sjukvård och undervisning generellt har ett högt barnafödande. ■

FAKTA

Statistik om barnafödande efter utbildningsnivå görs med registerstatistik. Utbildningsnivå gäller generellt vid 30 års ålder utom för kvinnor födda 1950 där utbildningsnivå vid 40 års ålder används. Beräkningarna gäller för kvinnor födda i Sverige. Endast biologiska barn ingår i beräkningarna.

Lotta Persson

arbetar med demografisk analys på SCB
08-506 942 11
lotta.persson@scb.se

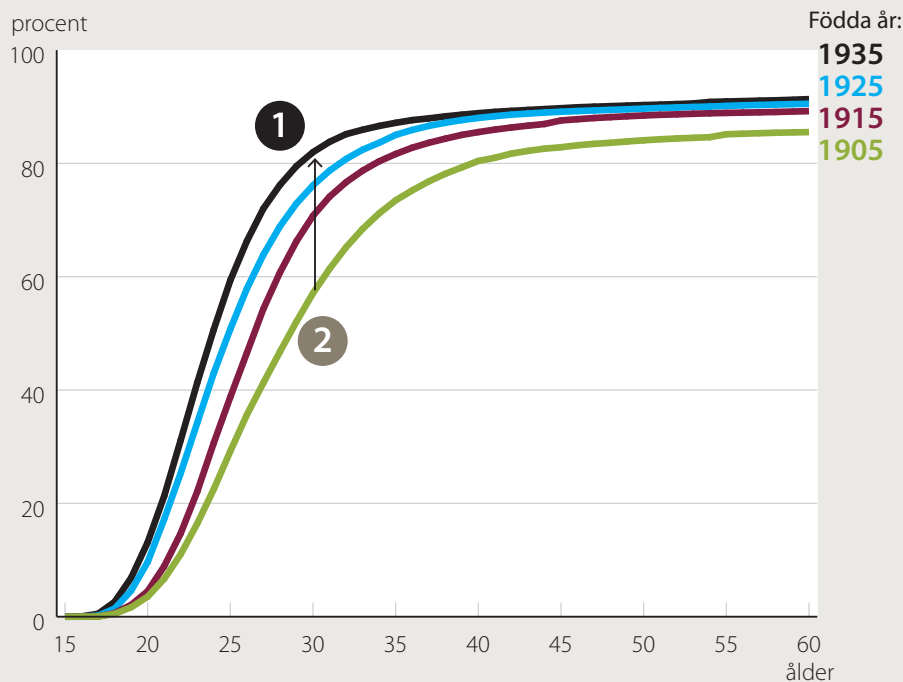

35:orna – Generationen som gifte sig

De som föddes på 30-talet gifte sig i störst utsträckning. Det ser vi när vi jämför 1900-talets generationer med varandra. Därefter har andelen gifta minskat. Det har blivit vanligare att vara sambo, men inte så mycket att det väger upp minskningen i giftermål. →

FÖDDA 1935 HAR GIFT SIG MEST

Andel någonsin gifta efter ålder, födda 1905 till 1935

- 1 Årskullen född 1935 har gift sig i större utsträckning än både tidigare och senare generationer.
- 2 Det blir vanligare att gifta sig för varje decennium bland 1900-talets tidiga generationer.
- 3 I generationerna födda efter 1935 minskar antalet gifta till förmån för samboskap.
- 4 1968 börjar årskullen född 1945 att avvika från den föregående generationen, och det blir mindre vanligt att gifta sig.
- 5 Änkepensionen avskaffas för äktenskap som ingås från och med 1990, och många gifter sig innan reglerna ändras. Årskullen född 1955 påverkas mest. De är 34 år 1989, sista året som de gamla reglerna gäller.
- 6 Årskullen född 1975 är den första som inte gifter sig i lägre utsträckning än den tidigare generationen på flera decennier. Man gifter sig dock senare. Framtiden får utvisa om man också kommer att gå om generationen innan med en högre andel någonsin gifta.

Samhället har förändrats på många sätt under de senaste 100 åren. De händelser, lagändringar och attitydförändringar som skett har påverkat livet för de som föddes under 1900-talet. Förändringarna har påverkat olika generationer på olika sätt eftersom de inträffat då de varit i olika åldrar och livsfaser.

Genom att följa födda vart tionde år, från 1905 till 1985, kan vi se hur till exempel parbildning har förändrats mellan generationerna. Förändringarna har skett på flera sätt, både när i livet man bildar familj och om man väljer att gifta sig eller inte varierar mellan de olika födelsekullarna. För de som föddes under den tidigare delen av 1900-talet speglar andelen gifta familjebildningen ganska väl eftersom det då var ovanligt att leva tillsammans utan att vara

gifta, medan de som föddes senare i större utsträckning levte tillsammans som sambo. Vi börjar därför med att titta närmare på just äktenskap.

DE SOM FÖDDES 1935 är den födelsekull som var yngst då de gifte sig och det är också bland dem som flest har gift sig. Vid 24 års ålder hade hälften gift sig och

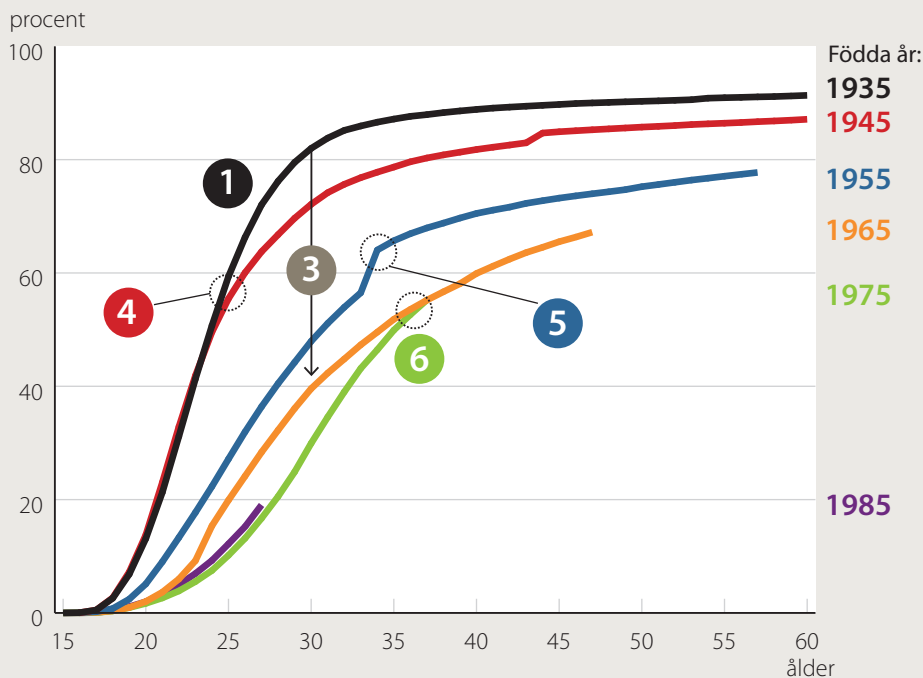
” De som föddes 1935 är den födelsekull som var yngst då de gifte sig och det är också bland dem som flest har gift sig.

vid 60 års ålder hade nio av tio varit gifta någon gång. De som föddes tidigare än 1935 bildade familj senare och det var också vanligare bland dem att aldrig bilda familj. Det återspeglas också i att andelen barnlösa kvinnor var högre i de äldsta födelsekullarna, bland födda 1915 förblev omkring 20 procent av kvinnorna barnlösa jämfört med 13 procent bland kvinnor födda 1935.

Villkoren för familjebildning var skiftande under tidigt 1900-tal och vissa hade ingen ekonomisk möjlighet att bilda familj. Det kunde exempelvis gälla kvinnor som arbetade som pigor eller sömmerskor och män som arbetade som drängar, vilket var vanliga yrken på den tiden. Det var relativt få som hade högre utbildning, det gällde särskilt kvinnorna. Av de kvinnor som utbildade sig var det vanligare att förbli ensamstående. Att inte ha någon familj kan ha medfört större möjligheter att skaffa sig

FÖDDA 1975 HAR HUNNIT IKAPP GENERATIONEN INNAN

Andel någonsin gifta efter ålder, födda 1935 till 1985

Källa: Befolkningsstatistiken

Foto: Linda Otterstedt, Johnér

1968 börjar årskullen född 1945 att avvika från den föregående generationen, och det blir mindre vanligt att gifta sig.

en högre utbildning samtidigt som det kan ha varit svårare för högutbildade kvinnor att hitta en partner.

Industrisektorn växte sig allt större vilket medförde att fler och fler arbetade utanför hemmet och efter andra världskrigets slut följde en högkonjunktur som fortsatte in på 1960-talet. Det var under denna period födda 1935 var i 20-årsåldern och många hade då ekonomiska förutsättningar att flytta hemifrån tidigt och bilda familj. Under 1960-talet växte också den offentliga sektorn och kvinnor började förvärvsarbeta i större utsträckning. Dessutom började barnomsorgen byggas ut vilket underlättade för kvinnor att kombinera barn och arbete. Detta är en del av det som bidragit till att årskullen född 1935 i stor utsträckning bildade familj och att de gjorde det tidigt.

Dessa förutsättningar gällde i ännu högre grad för födda tio år senare, men

de som är födda 1945 tog också del av utbyggnaden av utbildningssystemet och införandet av studiemedelssystemet i mitten av 1960-talet, vilket möjliggjorde högre utbildning för många fler än tidigare. En högre utbildning medför ett senare inträde på arbetsmarkanden och då också ett senare barnafödande. Födda 1945 har fått barn i något högre grad än årskullen född 1935 och endast 12 procent av kvinnorna födda 1945 har förblivit barnlösa. När det gäller andelen gifta följer födda 1945 mönstret för generationen innan ungefär till och med 25 års ålder. Vid den åldern har mer än hälften av kvinnorna och knappt hälften av männen gift sig. Därefter märks ett tydligt brott i utvecklingen och andelen någonsin gifta ökar inte längre i samma takt som för de som är födda 1935. Det är 1970-talet och de allt vanligare samboförhållandena som har satt sina tydliga spår.

Utvecklingen mot att gifta sig senare i livet och att en lägre andel gifter sig fortsätter med generationerna födda 1955 och 1965.

Bland de som är födda 1975 är det en lägre andel som gift sig unga än i tidigare generationer, men vid 37 års ålder har de kommit ikapp de som är födda 10 år tidigare och de har en lika stor andel någonsin gifta som födda 1965. De är därmed den första generationen på 40 år där andelen gifta inte är lägre än i generationen innan. Under 2000-talet har antalet giftermål ökat, en ökning som delvis kan förklaras av en giftermålstrend. Det är möjligt att det är denna trend som ligger bakom att fler födda 1975 gift sig under senare år. Hittills följer födda 1985 samma trend.

FÖR DE SOM ÄR FÖDDA under den senare delen av 1900-talet är det vanligt att bo tillsammans utan att vara gift. Statistik

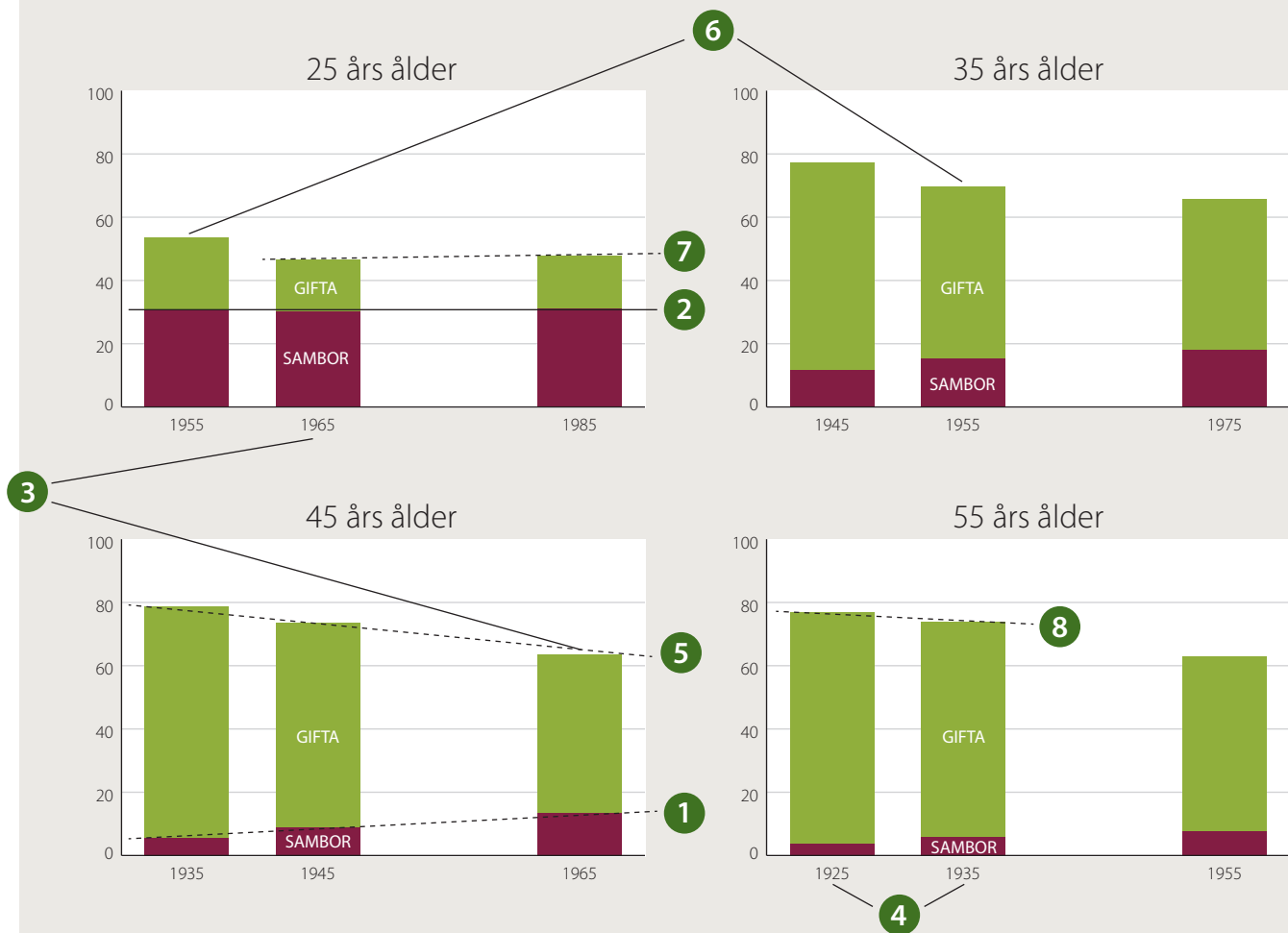

Att fler bor tillsammans utan att vara gifta väger alltså inte upp minskningen i antalet gifta till fullo.

SAMBO VANLIGAST BLAND UNGA

Andelen sammanboende (gifta eller sambo) vid olika åldrar efter födelseår

- 1 Sambo har blivit en vanligare form av sammanboende för varje generation.
- 2 I den yngsta generationen i studien, född 1985, verkar dock utvecklingen av avstannat. I alla fall hittills när de är i 25-årsåldern.
- 3 När vi jämför samma generation vid två olika tillfällen ser vi att det framförallt är vanligt att vara sambo när man är ung.
- 4 I de äldsta generationerna i studien är det mycket ovanligt att leva ihop utan att vara gifta.
- 5 När vi slår samman gifta och sambor ser vi att det totala sammanboendet minskar. Vi vet dock inte om man levit i ett parförhållande tidigare eftersom detta visar situationen vid 45 års ålder. Skilsmässor är vanligare bland de födda 1965 än de födda 1935, vilket kan vara en förklaring till att andelen som är sammanboende minskat.
- 6 Fler lever i parförhållanden när de är 35 år än när de är 25 år, ser vi när vi jämför det totala sammanboendet för samma generation vid två tillfällen.

- 7 Eventuellt har utvecklingen med ett minskat totalt sammanboende stannat av. Den yngsta generationen i studien, födda 1985, är vid 25 års ålder sammanboende i något högre utsträckning än de födda 1965.
- 8 Trots att äktenskap någon gång under livet är vanligast i generationen född 1935, vilket framgår av diagrammet på föregående uppslag, så är fler sammanboende vid 55 års ålder i generationen innan, född 1925. Det beror på att fler har skilt sig bland de födda 1935.

Källa: Folk- och bostadsräkningen 1980, 1990 samt hushållsstatistiken 2012. Uppgifter finns endast för vissa generationer i de redovisade åldrarna.

LÄS MER:

Generationer genom livet – Demografiska rapporter 2014:2. Rapporten beskriver den demografiska utvecklingen och samhällsutvecklingen genom jämförelser mellan årskullar. I rapporten studeras uppväxtförhållanden, utbildning, förvärsarbete, omflyttning, boende, familjebildning, barnafödande, separationer och dödlighet.

53 %

bland de som föddes 1955 var sammanboende vid 25 års ålder.

Foto: Lena Bläsjö-Jansson

→ över hur vanligt det är att vara sambo finns enbart för vissa år. Det gör att vi måste byta perspektiv och vi gör nu nedslag vid vissa åldrar för de födelsekullar vi studerar, istället för att följa dem över alla åldrar. Till skillnad från statistiken över giftermål är det heller inte möjligt att redovisa andelen som någonsin varit sambo utan uppgifterna avser situationen vid en viss tidpunkt.

Att vara sambo blev vanligare redan på 1960-talet, men det är inte förrän i Folk- och bostadsräkningen 1975 som samboförhållanden redovisas för första gången i statistiken. Samboförhållanden ökade snabbt i popularitet, särskilt bland yngre.

Det är klart vanligast att vara sambo i ung ålder. Exempelvis är det en betydligt högre andel som är sambo vid 25 års ålder än vid 45 bland de som är födda 1965. Många av de som börjar som sambo gifter sig så småningom och det är en högre andel i årskullen som är sammanboende, alltså bor tillsammans med en partner oavsett om de är gifta eller sambo, vid 45 än vid 25 års ålder.

Även om andelen sambo är lägre bland äldre är det tydligt att den långsiktiga trenden är att det blivit allt vanligare att vara sambo. Vid 35 års ålder var drygt 10 procent av födda 1945 sambo vilket kan jämföras med mellan 25 och 30 procent vid samma ålder bland födda 1975. Vid 55 års ålder är det en liten andel som är sambo, endast

ett par procent av de som föddes 1925. För årskullen född 1955 har andelen passerat 10 procent av samtliga sammanboende.

Efter sista Folk- och bostadsräkningen 1990 har det dröjt ända till 2012 innan statistik om samboskap, genom lägenhetsregistret och folkbokföring på lägenhet, åter finns tillgänglig. År 2012 har den yngsta årskullen vi studerar, född 1985, uppnått 27 års ålder och de är sambor i ungefär samma utsträckning som de födda 1965 var vid samma ålder.

ANDELEN SAMMANBOENDE har totalt sett minskat mellan olika generationer. Vid 25 års ålder var 53 procent av de som föddes 1955 sammanboende jämfört med 48 procent av födda 1985, och vid 55 års ålder var 77 procent av födda 1925 sammanboende jämfört med 63 procent födda 1955. Att fler bor tillsammans utan att vara gifta väger alltså inte upp minskningen i antalet gifta till fullo. En förklaring till det är att skilsmässorna också har ökat. Att andelen sammanboende vid 55 års ålder är lägre för födda 1955 än tidigare generationer beror på att det är fler i denna födelsekull som har varit med om en skilsmässa.

Eventuellt har utvecklingen med ett minskat sammanboende stannat av. Den yngsta generationen i studien, födda 1985, är vid 25 års ålder sammanboende i något högre utsträckning än de födda 1965. ■

FAKTA

Statistiken har hämtats från SCB:s befolkningsstatistik och Folk- och bostadsräkningar.

DEFINITIONER HAR IBLAND FÖRÄNDRATS över tid. När samhället förändras ändras också den statistik som mäter samhällsutvecklingen. Det är därför svårt att ta fram helt jämförbara uppgifter. Det är inte heller alltid det finns statistik tillgänglig för varje enskild ålder.

Studien är en så kallad kohortstudie, dvs. man jämför **SAMMA GRUPP VID FLERA OLIKA TILLFÄLLEN**. Läs mer om hur kohortstudier skiljer sig från andra sätt att jämföra i statistikskolan i Valfärd nr 2 2014.

Lena Lundkvist och Karin Lundström arbetar med demografisk analys på SCB

Lena Lundkvist

08-506 946 78
lena.lundkvist@scb.se

Karin Lundström

08-506 941 87
karin.lundstrom@scb.se

Gapet mellan kvinnors och mäns arbetstid består

Under 70- och 80-talen skedde stora förändringar för kvinnors ekonomiska förutsättningar, då andelen kvinnor på arbetsmarknaden ökade kraftigt. Men sedan 90-talskrisen har utvecklingen tappat fart, och fortfarande finns det betydande skillnader mellan kvinnors och mäns arbetstid.

» Ett av de jämställdhetspolitiska målen är att både kvinnor och män ska vara ekonomiskt självständiga livet ut. Men trots att det har hänt mycket på jämställdhetsområdet om man ser tillbaka några decennier, så är kvinnors förutsättningar fortfarande sämre än mäns. År 2012 hade kvinnor 80 procent av mäns inkomst i åldern 20–64 år, något som också återspeglar sig i framtida pensioner. En stor anledning till inkomstskillnaderna är att kvinnor och män har olika yrken och löner, men också hur mycket man arbetar under året spelar en avgörande roll.

DET ÄR NU 30 ÅR SEDAN SCB började ge ut statistik på jämställdhetsområdet i form av fickboken *"På tal om kvinnor och män – Lathund om jämställdhet"*. Årets upplaga innehåller en tillbakablick på tiden som gått.

Det var framför allt på 70- och 80-talen som stora förändringar skedde när det gäller kvinnors förutsättningar till ekonomisk självständighet. Då ökade andelen sysselsatta kvinnor från 59 till 84 procent, vilket sammanföll med den utbyggda barnomsorgen i Sverige. Framförallt började fler kvinnor arbeta lång deltid, det vill säga 20–34 timmar i veckan. Samtidigt minskade andelen som varken arbetade eller

”

Förra året arbetade 30 % av kvinnorna deltid.

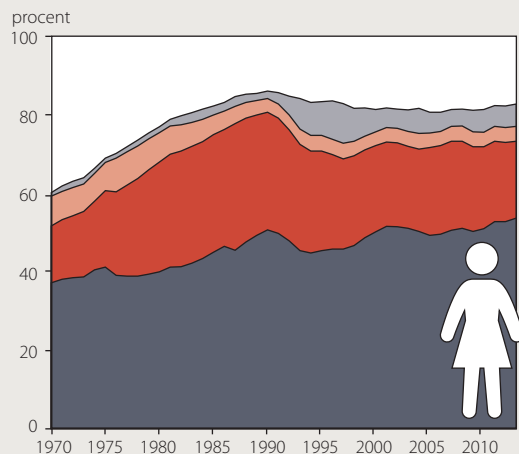

sökte jobb. I kontrast till detta har andelen män på arbetsmarknaden varit relativt konstant under den här perioden, och de har också i huvudsak arbetat heltid. Under 90-talskrisen minskade sysselsättningen bland både kvinnor och män i samband med att arbetslösheten steg kraftigt. Sedan skedde en återhämtning i ekonomin och fler kom ut på arbetsmarknaden igen.

ANDELEN DELTIDSARBETANDE KVINNOR har minskat sedan 1980-talet, men är fortfarande hög. Förra året arbetade 30 procent av kvinnorna deltid, vilket är en minskning från 45 procent om man jämför med 1987. Männerna har dock börjat arbeta deltid i något större utsträckning och andelen deltidarbetande män ökade från 6 till 11 procent under samma period. →

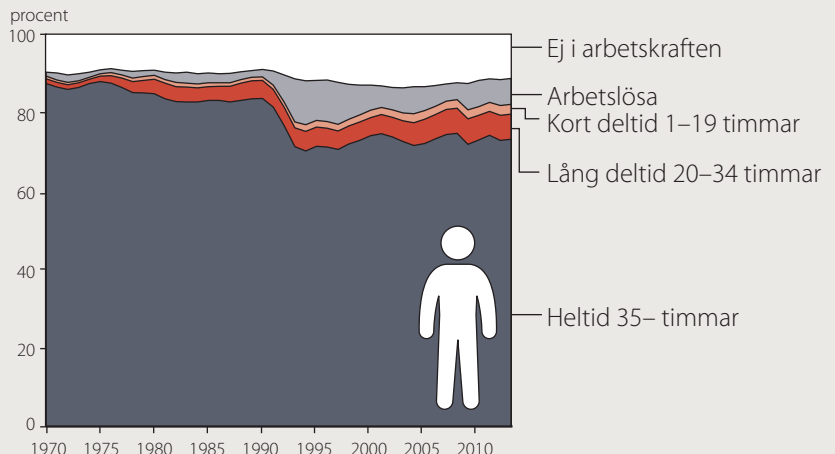
SVAG ÖKNING AV HELTIDSARBETANDE KVINNOR UNDER 2000-TALET

Kvinnor i åldern 20–64 år efter arbetskraftstillhörighet och vanligen arbetad tid 1970–2013

HELTID FORTFARANDE NORM BLAND MÄN

Män i åldern 20–64 år efter arbetskraftstillhörighet och vanligen arbetad tid 1970–2013

Det kan finnas flera skäl till att man arbetar deltid, men i SCB:s arbetskraftsundersökning (AKU) uppger både kvinnor och män att den främsta anledningen är att de inte har fått ett heltidsarbete, ett svar som också har ökat över tid. Drygt 200 000 kvinnor och nästan 80 000 män uppgav detta skäl under 2013. Dessutom är vård av barn en stor anledning till att just kvinnor arbetar deltid. Nästan 140 000 kvinnor och 18 000 män arbetade deltid 2013 av det skälet.

KVINNORS OCH MÄNS EKONOMISKA förutsättningar börjar skilja sig åt tidigt. Vid 20 års ålder har kvinnor och män ungefär samma inkomst, men redan efter några år händer något. Männerna kommer snabbare ut på arbetsmarknaden och börjar tjäna pengar, delvis på grund av att kvinnor utbildar sig i högre utsträckning än män. Och trots att fler kvinnor har högre utbildning arbetar många av dem i yrken med låga löner. Det återspeglas i att kvinnor hade 86 procent av mäns lön om man räknar samman samtliga sektorer på arbetsmarknaden under 2012.

Skillnaderna i kvinnors och mäns inkomster förstärks ytterligare av hur de fördelar ansvaret för sina gemensamma barn. De ersatta dagarna för föräldraledighet täcker nämligen inte fullt ut inkomstbortfallet som uppstår när man är borta från jobbet. Under förra året tog mammorna ut 75 procent av dagarna i föräldraförsäkringen och papporna 25 procent.

Föräldraförsäkringen infördes 1974 och gav såväl mammor som pappor möjlighet att vara borta från jobbet för att ta hand om sina barn. År 1985 tog mammorna ut 94 procent av dagarna, och papporna resterande 6 procent. Tio år senare reserverades en månad till papporna och 2002 ytterligare en månad. Det fick direkt

PÅ TAL OM KVINNOR OCH MÄN

SCB:s fickbok "På tal om kvinnor och män - Lathund om jämställdhet" innehåller statistik om hur kvinnors och mäns situation ser ut på en rad områden i samhället. Den kom ut för första gången 1984 och väckte stor uppmärksamhet eftersom det var första gången som jämställdheten synliggjordes med hjälp av lättillgänglig statistik.

MER STATISTIK OM JÄMSTÄLLDHET hittar du på SCB:s jämställdhetsportal. Där kan du även ladda ner eller beställa fickboken. Årets upplaga innehåller även jämförelser med 80-talet eller tidigast möjliga år för att belysa 30-årsjubileet.

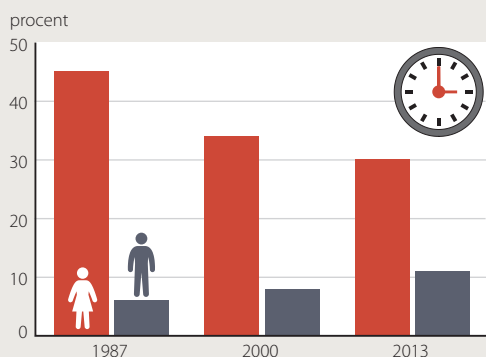
scb.se/jamstalldhet/

en effekt på deras uttag, och andelen pappor som inte tog ut några dagar alls minskade kraftigt. År 1994, året innan den första pappamånaden infördes, var andelen män som inte tog ut några dagar alls 55 procent. På följande år hade andelen sjunkit till 25 procent.

Totalt har föräldraförsäkringen 480 dagar, där 60 dagar är reserverade för mamman respektive pappan. De flesta dagarna tas ut under barnets första två år. 2010 hade kvinnor i genomsnitt tagit ut 281 dagar under barnets två första år och männen 59 dagar. ■

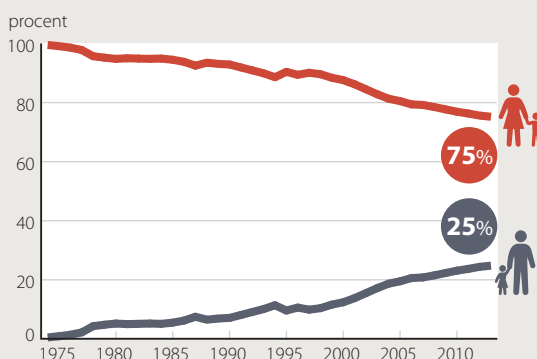
KVINNORS DELTIDSARBETE HAR MINSKAT SEDAN 1980-TALET

Sysselsatta som arbetar deltid 1987, 2000 och 2013, andel av alla i gruppen

LÅNGT KVAR TILL JÄMSTÄLLD FÖRÄLDRALEDIGHET

Ersatta dagar med föräldrapenning 1974-2013

Lena Bernhardt

arbetar med jämställdhetsstatistik på SCB
019-17 65 27
lana.bernhardt@scb.se

Nu i slutet på september drar SCB igång den årliga insamlingen av lönestatistiken. Varje år är runt 8 000 privata arbetsgivare skyldiga att redovisa löneuppgifter för sina anställda så att statistiken kan sammanställas. Lagom till midsommar landar sedan snittlönerna uppdelat på yrke i databaserna.

EN MILJON UPPGIFTER *grund för lönestatistiken*

Totalt handlar det om över en miljon uppgifter som nu ska samlas in från företagen i privat sektor, och SCB samarbetar med flera arbetsgivarorganisationer för att minska uppgiftslämnarbördan. De företag som har blivit utvalda representerar ett visst antal andra företag i sin bransch, så att man i slutändan kan göra en skattning av lönerna på hela den privata arbetsmarknaden. Koderna för yrkena är helt nya för i år, vilket innebär att det kan bli lite snårigare för uppgiftslämnarna.

Den årliga statistiken uppdelad för privat och offentlig sektor kommer i maj, och till midsommar släpps den fullständiga lönestrukturstatistiken med uppgifter för 355 yrken, där man även kan filtrera på exempelvis kön, ålder och utbildning.

MEDLINGSINSTITUTET HAR I UPPGIFT att verka för en väl fungerande lönebildning i Sverige. De ansvarar för statistiken och bestämmer vilka uppgifter som ska tas fram. SCB gör sedan insamlingen och bearbetningen av siffrorna på uppdrag.

Förutom den årliga lönestrukturstatistiken publicerar SCB också konjunkturlönestatistik varje månad. Det är en snabbare och mindre detaljerad undersökning som redovisas uppdelad på offentlig och privat sektor. Dessutom görs två index som beskriver arbetskostnaderna för arbetsgivarna.

Daniel Widegren är ansvarig för strukturlönestatistiken för privat sektor på SCB.

VILKA ÄR DE FRÄMSTA ANVÄNDARNA AV LÖNESTRUKTURSTATISTIKEN?

– Dels är det Medlingsinstitutet själva som skriver årliga rapporter där löneskillnader på arbetsmarknaden kartläggs. Konjunkturinstitutet använder lönestatistiken till sina analyser och det kommer också många frågor från media. När vi publicerar vår årliga statistik i juni så kan man läsa artiklar som "Har du rätt lön?" och se olika listor på lön efter yrke. Advokater, försäkringsbranschen och forskare är också vanliga användare, säger Daniel Widegren.

Även i valrörelsen har det varit fokus på löner från politiker och intresseorganisa-

tioner, framför allt när det gäller löneskillnader mellan kvinnor och män.

– Det har varit lite mer frågor om det nu. Det är också lönestrukturstatistiken som ligger till grund för de uppgifter om löneskillnader mellan män och kvinnor som finns i SCB:s fickbok om jämställdhet "På tal om kvinnor och män" som i år släpptes i Almedalen.

HUR GÖR DÅ MAN BÄST FÖR ATT KONTROLLERA OM MAN HAR RÄTT LÖN?

– Man kan använda sig av lönedatabasen, som finns på startsidan på SCB:s webbplats. Nackdelen är att indelningen på yrke är ganska grov där, och därför kanske man inte träffar helt rätt. Statistikdatabasen har en finare indelning på just yrke. Samtidigt kan vi inte redovisa riktigt små yrken eftersom vi då riskerar att röja enskilda företag, så riktigt heltäckande är den inte, säger Daniel Widegren.

Länkar:

→ [STATISTIKDATABASEN](http://statistikdatabasen.scb.se)
statistikdatabasen.scb.se

→ [LÖNE DATABASEN](http://scb.se/Lonedatabasen/)
scb.se/Lonedatabasen/

→ [LÖNEATLAS](http://scb.se/Kartor/Loneatlas)
scb.se/Kartor/Loneatlas

Foto: Monica Holmberg

Daniel Widegren

Läs även Daniels artikel om löneskillnader mellan inrikes och utrikes födda på nästa sida.

Yrke viktigt för utrikes föddas lön

Utrikes födda tjänar 91 procent av vad inrikes födda gör. Om man tar hänsyn till faktorer som yrke, utbildning och kön minskar dock skillnaden väsentligt. I enskilda yrken, till exempel kemiingenjör och tandläkare, finns dock löneskillnader som inte kan förklaras.

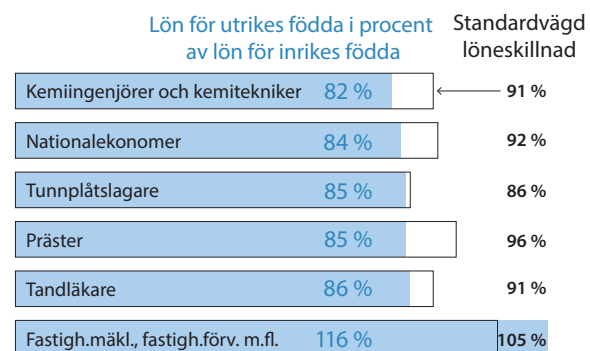

År 2013 var drygt en halv miljon av de anställda i Sverige födda utanför Sveriges gränser. Det motsvarar 14 procent av alla anställda. Medellönen för anställda födda i Sverige var 31 000 kronor och för de utrikes födda 28 300 kronor. Det betyder att utrikes födda tjänade i genomsnitt 91 procent av vad inrikes födda gjorde. Utrikes födda män tjänade i genomsnitt knappt 90 procent av vad inrikes födda män gjorde, medan utrikes födda kvinnor hade knappt 94 procent av inrikes födda kvinnors lön.

VAD BEROR DÅ DESSA SKILLNADER PÅ? För att analysera de löneskillnader som finns kan man göra en standardvägning. Det innebär att man tar hänsyn till hur utrikes och inrikes födda skiljer sig åt när det gäller faktorer som förväntas påverka lönen. Sådana faktorer är yrke, ålder, utbildning, arbetstid, sektor och kön. En standardvägning mot dessa bakgrundsfaktorer när det gäller löner visar att personer födda utomlands har en lön som ligger på 98 procent av vad inrikes föddas löner gör.

Det återstår alltså två procentenheter som inte förklaras av yrke, ålder, utbildning, arbetstid, sektor och kön. Det kan finnas en rad andra faktorer som

SEX YRKEN MED STOR LÖNESKILLNAD MELLAN UTRIKES OCH INRIKES FÖDDA

Standardvägning utjämnar i de flesta fall stora löneskillnader mellan utrikes och inrikes födda.

påverkar lönen och som standardvägningen inte tar hänsyn till. Det framgår till exempel inte alltid av yrkesbenämningen om man har någon typ av arbetsledande befattning, vilket ofta har betydelse för lönenivån och hur lång erfarenhet man har i yrket tar standardvägningen inte heller hänsyn till.

I UNGEFÄR VAR TREDJE YRKESGRUPP tjänar de som är födda utomlands mer eller lika mycket som inrikes födda i samma yrkesgrupper. I resterande två tredjedelar av yrkesgrupperna tjänar utrikes födda mindre än de inrikes födda.

Den yrkesgrupp där det är störst skillnad mellan utrikes och inrikes födda är *Kemiingenjörer och kemitekniker* där utrikes födda tjänar i genomsnitt 82 procent av vad inrikes födda gör. Efter standardvägning är siffran 91 procent. Det är alltså så att hälften av löneskillnaden för denna yrkesgrupp förklaras av skillnader mellan inrikes födda och utrikes födda vad gäller ålder, utbildning, arbetstid, sektor och kön. Dock finns det en skillnad på 9 procent kvar som inte förklaras av dessa variabler.

Standardvägning krymper oftast gapet mellan de båda grupperna men för de allra flesta yrken kvarstår en skillnad i lön mellan utrikes och inrikes födda även efter standardvägning.

KAN ANDELEN UTRIKES FÖDDA inom ett yrke vara avgörande för om inrikes födda och utrikes födda tjänar lika? Ja, i många av de yrkesgrupper där andelen utrikes födda är stor är lönerna relativt jämställda. Ett undantag är *Tandläkare* där, efter standardvägning, utrikes födda tjänar 91 procent av inrikes föddas lön. Störst andel utrikes födda återfinns i yrkesgruppen

Hotell- och restaurangstädare m.fl. Utrikes födda i denna yrkesgrupp tjänar i genomsnitt 98 procent av vad de inrikes födda tjänar. Standardvägd blir denna siffra 96 procent, det vill säga att gapet ökar.

Undersköterskor, sjukvårdsbiträden m.fl. är den största yrkesgruppen på arbetsmarknaden. Lönerna där är också relativt jämställda mellan grupperna. Utrikes födda tjänar i genomsnitt 97 procent av vad de inrikes födda gör. Standardvägningen förändrar inte detta. I stora yrkesgrupper har standardvägning liten effekt vad gäller utrikes föddas lön i förhållande till inrikes föddas.

PERSONER FÖDDA I NORDEN har 102 procent av inrikes föddas lön medan de som är födda utanför Europa endast har 86 procent av de inrikes föddas lön. Efter standardvägning kvarstår skillnaden för födda i Norden. Däremot minskar skillnaden kraftigt för dem födda utanför Europa. Deras lön räknat i procent av lönen för inrikes födda ökar från 86 till 97 procent efter standardvägning. Det förklaras av att grupperna skiljer sig åt avseende variabler som standardvägningen tar hänsyn till, till exempel utbildningsnivå.

Bland personer med eftergymnasial utbildning har utrikes födda 90 procent av lönen hos inrikes födda. Bland personer med gymnasial respektive förgymnasial utbildning var andelarna 92 respektive 89 procent. Efter standardvägning minskar skillnaderna och i alla tre utbildningsgrupper har utrikes födda 98 procent av lönen för inrikes födda.

STANDARDVÄGNINGEN VISAR att det är små skillnader mellan lönerna för utrikes och inrikes födda. ■

FAKTA

Om lönestrukturstatistiken

Lönestrukturstatistiken avseende år 2013 omfattar drygt 2,3 miljoner individer. Den del som rör privat sektor är baserad på en urvalsundersökning med cirka 8 000 företag medan offentlig sektor totalundersökts. Vid jämförelsen mellan de olika yrkesgrupperna är endast de grupper som innehåller fler än 100 observationer samt vilkas skattningar är statistiskt säkerställda medräknade.

Personer födda utomlands har en lön som ligger på 98 % av vad inrikes föddas löner gör.

LÖNESKILLNADER I SEX YRKESGRUPPER MED STOR ANDEL UTRIKES FÖDDA

	Lön för utrikes födda i procent av lön för inrikes födda	Standardvägd löneskillnad
Hotell- och restaurangstädare m.fl.	98 %	96 %
Buss- och spårvagnsförare	100 %	100 %
Trafikinformatörer	102 %	97 %
Köks- och restaurangbiträden	99 %	97 %
Läkare	98 %	99 %
Tandläkare	86 %	91 %

Löneskillnaderna mellan utrikes och inrikes födda är små i yrkesgrupper med stor andel utrikes födda.

LÖNESKILLNADER I SEX STORA YRKESGRUPPER

	Lön för utrikes födda i procent av lön för inrikes födda	Standardvägd löneskillnad
Undersköters., sjukvårdsbitr. m.fl.	97 %	97 %
Barnskötare m.fl.	97 %	96 %
Förskollärare och fritidspedagoger	98 %	98 %
Försäljare, fackhandel	103 %	103 %
Systemerare och programmerare	96 %	96 %
Grundskollärare	94 %	96 %

Standardvägning förändrar bara marginellt löneskillnader mellan utrikes och inrikes födda i stora yrkesgrupper.

Daniel Widegren

arbetar med lönestatistik på SCB
019-17 64 04
daniel.widegren@scb.se

I restaurangbranschen finns många unga anställda och mer än hälften är kvinnor. Många studerar samtidigt. Bland de i gymnasieåldern gäller det nästan alla.

Restaurangbranschen serverar jobb åt unga

Antalet förvärvsarbetande inom restaurangbranschen ökade från drygt 70 000 personer år 2002 till drygt 111 000 personer år 2012. Det innebär att restaurangbranschen år 2012 sysselsatte 5 procent av alla förvärvsarbetande inom privata tjänstenäringar. Jämfört med andra branscher har restaurangbranschen en hög andel egna företagare. Av branschens förvärvsarbetande var 90 procent anställda och 10 procent egna företagare. Könsfördelningen bland de anställda inom branschen var jämn, 49 procent kvinnor och 51 procent män. Bland egna företagare var nära sju av tio män. Till anställda räknas även de som är anställda i ett aktieföretag som de själva äger.

Något mer än hälften av de anställda var 29 år eller yngre. Av branschens anställda i åldrarna 16–29 år var drygt 20 procent födda utanför Sverige, samtidigt som 12 procent av Sveriges samtliga anställda i den åldern var utrikes födda. Av de unga männen i restaurangbranschen var 35 procent utrikes födda och bland de unga kvinnorna var 12 procent utrikes födda.

ARBETE I restaurangbranschen är ett vanligt jobb för unga anställda. År 2012 var drygt 25 procent av alla anställda kvin-

Foto: Pontus Johansson, Johnér

” Varannan anställd i restaurangbranschen är yngre än 30 år.

nor i åldern 16–17 år anställda inom restaurangbranschen, medan motsvarande andel för männen var 12 procent. I antal motsvarade det 1 300 kvinnor och 425 män. Andelen kvinnor var högre än andelen män upp till 25 års ålder. Mellan 26 och

29 år var förhållandet motsatt och en anställning inom restaurangbranschen var då något vanligare bland män än bland kvinnor.

I ÅLDRARNA 16 TILL 18 ÅR var nästan alla anställda inom

restaurangbranschen, oavsett kön, även inskrivna i någon typ av studier under höstterminen. En tydlig förändring syns vid 19 års ålder då andelen av de anställda som både arbetade och studerade minskade kraftigt för båda könen. Sett till hela åldersspannet, 16–29 år, var en knapp tredjedel av de anställda inom restaurangbranschen även inskrivna i någon form av studier under höstterminen 2012.

Det var vanligare bland kvinnor att både arbeta och studera än bland män. En tolkning av dessa siffror är att det främst är de allra yngsta som extrajobbar inom restaurangbranschen vid sidan av studier, men att det förekommer inom hela gruppen.

MÅNGA UNGA BYTER ARBETE från ett år till nästa. Det gäller i hög grad anställda i restaurangbranschen. Av de unga som mellan år 2011 och 2012 bytte jobb inom, från eller till restaurangbranschen bytte en fjärdedel (eller 5 600 personer) till en annan arbetsgivare inom samma bransch. Branschen förlorade 9 700 personer till andra branscher medan 6 700 personer tillkom från andra branscher. Dessutom tillkom 17 000 anställda i åldern 16–29 år som inte förvärvsarbetat året innan.

Av de 9 700 personer som lämnade restaurangbranschen

för annat arbete mellan 2011 och 2012 gick en stor andel till detaljhandeln (21 procent) eller hotell- och logiverksamhet (10 procent). Av de 6 700 personer som kom till restaurangbranschen år 2012 från andra branscher hade många arbetat inom hotell- och logiverksamhet (17 procent) eller detaljhandeln (15 procent).

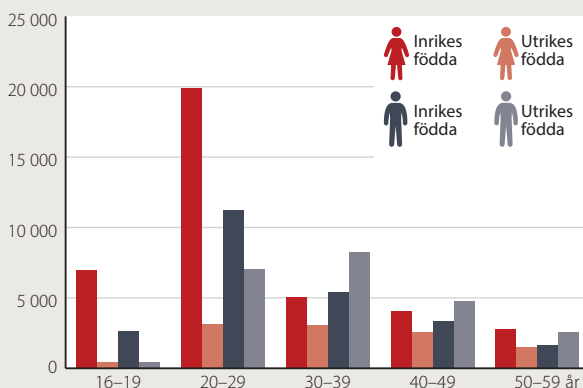
UPPGIFT OM YRKE finns för ungefär hälften av de unga i restaurangbranschen. För branschen totalt hade 40 procent okänd eller ospecificerad yrkesuppgift. Det vanligaste specificerade restaurangyrket år 2012 var köks- och restaurangbiträden, med 21 procent av männen och 29 procent av kvinnorna. Eftersom även många av dem med okänd yrkesuppgift kan antas finnas i detta yrke, är det troligen närmare hälften av de anställda i branschen som är köks- och restaurangbiträden. Bland män var det vanligare att vara kock än bland kvinnor, medan det var en högre andel kvinnor än män som var hovmästare, servitriser och bartendrar.

Inom vissa yrken är skillnader mellan könen mer påtagliga än inom andra, exempelvis bland köks- och restaurangbiträden. Många kvinnor arbetar inom yrket när de är i 20-årsåldern, men antalet sjunker sedan kraftigt när de blir ett par år äldre. Bland männen finns också en topp i 20-årsåldern, men inte lika markant, och minskningen under de efterföljande åren är inte lika kraftig som bland kvinnorna.

Bland kockar och kokerskor ser man också tydliga könsskillnader. Redan från ung ålder är det fler män än kvinnor inom yrket. ■

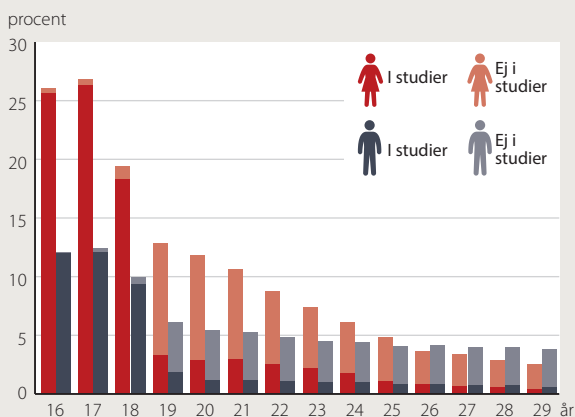
MÅNGA AV DE ANSTÄLLDA I RESTAURANGBRANSCHEN ÄR UNGA KVINNOR

Antal anställda inom restaurangbranschen efter ålder, kön och bakgrund, år 2012

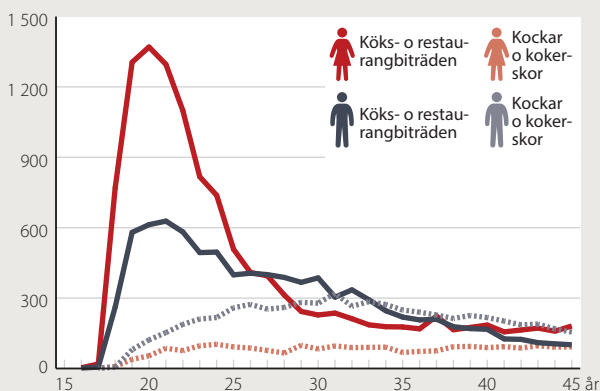
VAR FJÄRDE ANSTÄLLD KVINNA 16-17 ÅR ARBETAR INOM RESTAURANGBRANSCHEN

Anställda inom restaurangbranschen av alla anställda i riket i samma ålder, år 2012

DE YNGRE ANSTÄLLDA ÄR I FÖRSTA HAND KÖKS- OCH RESTAURANGBITRÄDEN

Antal kockar och kokerskor samt köks- och restaurangbiträden efter ålder och kön, år 2012

Läs mer om utvecklingen i restaurangbranschen i Valfärd 2/2014.

UPPGIFTERNA ÄR HÄMTADE från den registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken (RAMS). Statistiken grundar sig på kontrolluppgifter från arbetsgivare samt deklarerationer för egna företagare. Mätningen avser i huvudsak de som förvärvat arbetat i november månad.

För att en person ska betraktas som **JOBBYTARE** krävs det att ha bytt både företag eller organisation och arbetsställe från ett år till ett annat. Jobbyten inom ett och samma företag eller organisation är inte med i statistiken. De som bytt jobb flera gånger under ett år räknas bara en gång. Vidare räknas personer inte som jobbytare om ett företag endast har bytt organisationsnummer eller omorganiserat verksamheten.

YRKESREGISTRET ger årlig information om den arbetande befolkningens fördelning efter yrkesgrupper och yrkesutvecklingen inom olika branscher och samhällssektorer.

49 %

av de anställda männen i restaurangbranschen är utrikes födda.

Susanne Gullberg Brännström och Therese Hedlund arbetar med arbetsmarknadsstatistik på SCB

Susanne Gullberg Brännström

019-17 66 61
susanne.gullbergbrannstrom@scb.se

Therese Hedlund

019-17 65 44
therese.hedlund@scb.se

Foto: Scandimay

Försämrad arbetsmiljö för unga kvinnor

Unga kvinnors upplever sin arbetsmiljö som tyngre än andra. Några besvär som har blivit vanligare är olust inför att gå till arbetet, svårt att sova på grund av tankar på jobbet och att man känner sig uttröttad i kroppen efter arbetet.

» SCB genomför vartannat år en arbetsmiljöundersökning på uppdrag av Arbetsmiljöverket. Syftet är att ta reda på hur människor upplever sin arbetsmiljö. Den största förändring som skett i 2013 års undersökning är att arbetsmiljön för unga kvinnor, 16–29 år, tycks ha försämrats sedan föregående undersökning.

UNGA KVINNOR UPPLEVER sitt arbete som både fysiskt och psykiskt tyngre än andra. Var tredje ung kvinna beskriver en olust inför att gå till arbetet. Detta är en ökning sedan 2011 års undersökning, då var fjärde ung kvinna kände samma typ av olust. Medan detta blivit vanligare hos kvinnor noteras ingen föränd-

59%

av unga kvinnor är kroppsligt uttröttade av jobbet.

ring bland män, där var fjärde ung man känner olust inför att gå till arbetet.

Att känna olust inför att gå till arbetet är vanligare inom vissa yrken än andra. Eftersom uppgifterna bygger på en urvalsundersökning är det inte möjligt att titta på resultaten för unga inom olika yrken, men om man tittar på hela gruppen 16–64 år är det bland både kvinnor och män vanligast att känna olust inför att gå till arbetet inom yrken som inte kräver särskild yrkesutbildning, där exempelvis städare och visst servicearbete ingår.

JOBDET KAN PÅVERKA OSS även när vi är lediga. Var fjärde ung kvinna har svårt att sova på grund av tankar på jobbet, vilket är ökning jämfört med 2011 års undersökning. Män i samma ålder uppger mer sällan problem med sömnen och bland unga män syns heller ingen ökning sedan föregående undersökning. Yrken där det är vanligt att ha svårigheter att sova på grund av tankar på jobbet är exempelvis personer i ledande ställning, lärare samt företags-ekonomer, marknadsförare och personaltjänstemän.

” Var fjärde ung kvinna har svårt att sova på grund av tankar på jobbet.

Det har också blivit vanligare att unga kvinnor har kroppsliga besvär av jobbet. Ökningen är markant framförallt när det gäller smärta i övre delen av ryggen eller nacken, ont i axlar eller armar samt ont i höfter, ben, knän eller fötter. Medan dessa besvär blivit vanligare bland unga kvinnor har besvären minskat något bland de jämnåriga männen. En förklaring till att arbetsmiljön utvecklas olika för kvinnor och män kan vara att kvinnor och män ofta arbetar inom olika yrken, där arbetsmiljön kan ha utvecklats på olika sätt.

ATT OFTA KÄNNA att kroppen är uttröttad efter arbetet eller att känna sig trött och håglös kan vara en reaktion på en ansträngd arbetssituation och eventuellt ett tecken på en dålig arbetsmiljö. 45 procent av männen i åldern 16–29 år uppger att de varje vecka känner att kroppen är uttröttad efter arbetet, jämfört med 59 procent av de unga kvinnorna. Jämfört med föregående undersökning är det en förbättring bland män medan det är en försäm-

ring bland kvinnor. Exempel på yrken där kvinnor ofta upplever att kroppen är uttröttad är inom storhushåll och restaurang samt undersköterskor och sjukvårdsbiträden. Dessa yrken är ofta kroppsligt ansträngande med tunga lyft. För män är det andra, mer traditionellt manliga, yrken där många ofta är kroppsligt uttröttade. Det gäller till exempel byggnadsarbetare och de som jobbar inom jordbruk, skogsbruk och fiske. Överlag är det vanligare att personer inom arbetaryrken upplever kroppslig trötthet jämfört med personer som arbetar inom tjänstemannayrken.

ÄVEN ATT KÄNNA SIG TRÖTT OCH HÅGLÖS är vanligare bland unga kvinnor jämfört med unga män. Det är 55 procent av kvinnorna som brukar känna sig trötta och håglösa jämfört med 40 procent av männen.

Trots att arbetsmiljön för unga kvinnor tycks ha försämrats finns det positiva inslag i de ungas arbetsmiljö. En jämförelse mellan 16–29-åringar och de som är 30 år eller äldre visar att det är vanligare att unga har stöd från arbetskamrater och chefer, fler möjligheter till att utvecklas i arbetet och oftare får uppskattning för sitt arbete av både chefer, arbetskamrater och andra jämfört med den äldre gruppen. ■

Dennis Webstedt

arbetar med arbetsmiljöanalys på Arbetsmiljöverket
010-730 93 14
dennis.webstedt@av.se

LÄS MER

SCB genomför vartannat år en arbetsmiljöundersökning på uppdrag av Arbetsmiljöverket. Syftet är att beskriva arbetsmiljön för den sysselsatta befolkningen i åldern 16–64 år.

Läs mer om resultaten från 2013 års undersökning i rapporten Arbetsmiljön 2013 som finns tillgänglig på www.av.se

VANLIGARE ATT UNGA KVINNOR ...

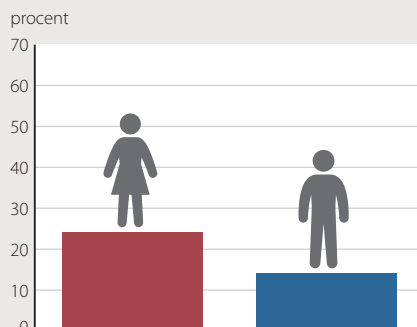
... KÄNNER OLUST INFÖR ATT GÅ TILL ARBETET

Andel kvinnor och män, 16–29 år, som minst en dag per vecka känt olust inför att gå till arbetet, år 2013

... HAR SVÅRT ATT SOVA PÅ GRUND AV JOBBET

Andel kvinnor och män, 16–29 år, som minst en dag per vecka har svårt att sova pga. tankar på jobbet, år 2013

... ÄR KROPPSLIGT UTTRÖTTADE EFTER JOBBET

Andel kvinnor och män, 16–29 år, som minst en dag per vecka är uttröttade i kroppen efter arbetet, år 2013

Teknisk diagramrevolution – men gamla regler gäller än

Vid Amazonfloden i Brasilien lever ett indianfolk som talar pirahã, ett språk som saknar räkneord. Kvantitet går visserligen att uttrycka i termer av *några få, inte så många och flera*, men det är också allt. Lite svårt att föreställa sig för oss som dagligen omges av mängder med siffror och statistik.

I vårt samhälle stöter vi ofta på olika siffror, som antingen ska jämföras med varandra eller studeras över tid. För att underlätta för den som ska tolka uppgifterna används många gånger någon typ av visualisering.

Vi har sedan några hundra år tillbaka tre vedertagna sätt att förmedla statistik

- via text
- via tabeller
- via diagram (inklusive kartor)

Dessa sätt användes redan i mitten av 1800-talet av Florence Nightingale och de används än idag. Då med hjälp av linjal, passare och bläckpenna, medan vi idag använder oss av programvaror i våra datorer. Vän av ordning vill säkert flika in att vi idag också har möjlighet

att använda oss av animationer, eller rörlig grafik, och det är alldeles riktigt. Det gick förvisso för några hundra år sedan också, med hjälp av ett tjockt blädderblock, tid och ett gott tålamod.

Tekniken har verkligen underlättat för oss att visualisera statistik, men grunderna är fortfarande desamma. Likaså gäller nu som då att det visuella måste vara en relevant del av den presentation, eller berättelse, som vi förmedlar till läsaren.

producera dåliga, och ibland direkt felaktiga, diagram. Det senare är något vi ibland måste påminna oss själva om.

Vi är numera väldigt vana vid att snabbt få en överblick av en undersöknings resultat genom att skumma igenom ett eller ett par diagram. Att istället ta in samma information via text eller tabeller och på det sättet få en lika bra överblick är det få av oss som kan. På så sätt behöver vi diagram för att kunna ta till oss omfattande information under en relativt

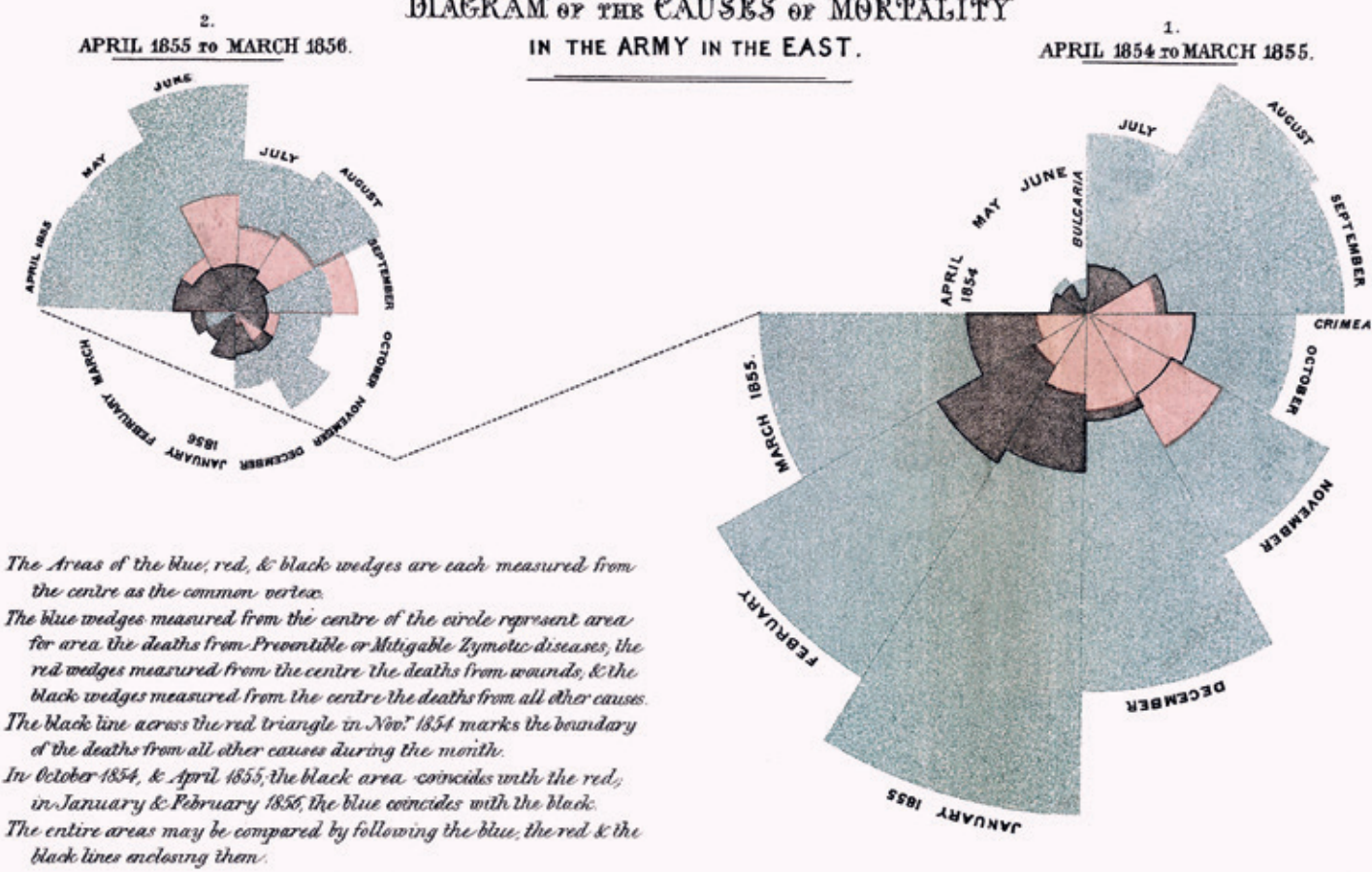
Det har aldrig varit så enkelt att producera fascinerande och slagkraftiga diagram som nu.

Den största skillnaden mellan nu och då ligger i graden av tillgänglighet. Nu har vi enkla, snabba och billiga sätt att ta fram visuell statistik på nolltid, vilket är helt revolutionerande. Det har aldrig varit så enkelt att producera fascinerande och slagkraftiga diagram som nu, men heller aldrig så enkelt att

kort tidsperiod. Vant bearbetar våra hjärnor färgglada linjer som sträcker sig mot olika hörn, eller staplar som visar på hur mycket en viss kategori innehåller jämfört med en annan.

På SCB använder vi oss framför allt av stapeldiagram och tids-seriediagram, de två vanligaste

DIAGRAM OF THE CAUSES OF MORTALITY
IN THE ARMY IN THE EAST.

Florence Nightingale var inte bara en av grundarna av det moderna sjuksköterskeyrket, hon var även pionjär inom visuell beskrivning av statistik. Här ett diagram från mitten av 1800-talet som visar dödsorsaker under Krimkriget.

typerna av diagram för tvärsnittsdata och tidsseriedata. Med tvärsnittsdata menar vi att data speglar en situation vid ett givet tillfälle. Tidsseriedata beskriver hur något förändras, eller inte förändras, över tid.

Men det är viktigt att komma ihåg att ett diagram alltid utgör en del av en presentation. Diagrammet och texten måste komplettera varandra, och ett diagram är så gott som aldrig helt fristående, det vill säga att det är "sig själv nog". I bästa fall är frågeställningen som ligger bakom informationen så självklar att den inte behöver understrykas – men det ska man aldrig ta för givet!

Vi får hur som helst inte glömma bort att den kanske viktigaste tumregeln är och förblir att inte säga mer än vad data tillåter. Den övergripande bild som ett diagram ger kan säga mer om det vi vill veta än alla siffror vi använt för att göra diagrammet gör var för sig. Och ibland räcker det gott och väl med att vi skiljer på *några få, inte så många och flera.* ■

Joakim Malmdin

arbetar som enhetschef på SCB
08-506 949 45
joakim.malmdin@scb.se

FLER FÖRSÖRJER SIG MED BIDRAG

EKONOMI Antalet personer som försörjs med sociala ersättningar och bidrag, omräknat till så kallade helårspersoner, steg förra året med 2,5 procent jämfört med 2012. Antalet med sjuk- och aktivitetsersättning fortsatte att minska, medan de med övriga ersättningsformer ökade. Av befolkningen 20-64 år är andelen helårspersoner som försörjs med sociala ersättningar och bidrag som lägst i Stockholms län (11,2 procent) och som högst i Gävleborgs län med 18,8 procent.

Källa: SCB, www.scb.se

SECOND HAND SÄLJER BÄTTRE

Andelen insamlade textilier som såldes på second

hand-marknaden i Sverige ökade med 16 procent mellan 2011 och 2013 till 23 400 ton. Under samma period minskade konsumtionen av nya textilier med

9 procent. Mängden insamlade textilier som gick till återanvändning var dock ungefär densamma 2011-2013.

Varje kilo ny textil som tillverkas påverkar miljön. Det går exempelvis åt upp till 29 000 liter vatten för att framställa ett kilo bomullstextil.

Källa: Naturvårdsverket, www.naturvardsverket.se

De långväga turisterna blir allt fler

Antalet gästnätter i Sverige ökade med fyra procent under första halvåret jämfört med motsvarande period 2013, till totalt 23,7 miljoner.

De svenska gästnätterna ökade med tre procent och de utländska med fem procent. Framför allt ökar långväga turister som kommer till Sverige. Antalet övernattande från USA ökade med 16 procent, från Kina med 15 procent och från Indien med hela 35 procent. Utvecklingen med fler långväga besökare har pågått under en längre tid.

Källa: Tillväxtverket, www.tillvaxtverket.se

REKORDNIVÅ PÅ SÅLDA BOSTADSRÄTTER

BOSTAD Under 2013 såldes det 99 365 bostadsrättslägenheter i landet, vilket var i nivå med rekordåret 2007. Genomsnittspriset för en bostadsrätt var drygt 1,5 miljoner kronor, en ökning med nästan 9 procent jämfört med året innan. Det totala värdet av försäljningarna var 152 miljarder kronor och de tre storstadsområdena stod för 80 procent av detta.

Källa: SCB, www.scb.se

SCB tackar

Tack vare våra uppgiftslämnare – privatpersoner, företag, myndigheter och organisationer – kan SCB tillhandahålla tillförlitlig och aktuell statistik som tillgodoser samhällets informationsbehov.

DÖDSORSAKER KOPPLAS TILL UTBILDNING

HÄLSA Dödligheten i den vanligaste dödsorsaken, hjärt- och kärlsjukdomar, är mer än dubbelt så hög bland kvinnor med enbart grundskoleutbildning, jämfört med de

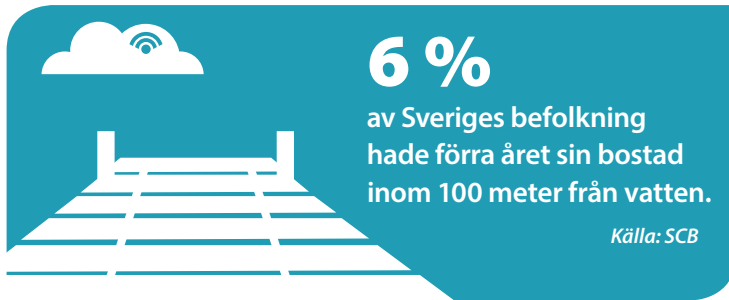
med eftergymnasial utbildning. För män är skillnaden nästan lika stor. Det framgår av Socialstyrelsens statistik över dödsorsaker 2013, där utbildningsnivå för första gången redovisas. Även när det gäller alkoholrelaterade dödsorsaker samt tumör- och andningsorganens sjukdomar har Socialstyrelsen hittat liknande samband med utbildningsnivå.

Källa: Socialstyrelsen, www.socialstyrelsen.se

25 100

äktenskap slutade med skilsmässa under 2013. Det är den högsta noteringen sedan 1975.

Källa: SCB, www.scb.se

ANMÄLNINGARNA MOT SKOLAN ÖKAR

Antalet anmälningar till Skolinspektionen och Barn- och elevombudet har fortsatt att öka under första halvåret 2014, visar preliminär statistik. I 35 procent av de 2 064 fallen är skälet till anmälan att någon utsatts för kränkande behandling. En annan vanlig anmälningsgrund är brist på särskilt stöd, vilket 25 procent av fallen handlade om. Sett över tid har anmälningarna till Skolinspektionen ökat varje år.

Källa: Skolinspektionen, www.skolinspektionen.se

BARNLEDIGHET MERIT PÅ FYRA AV TIO JOBB

ARBETE En attitydundersökning som Försäkringskassan har genomfört bland arbetsgivare i byggbranschen, vård och omsorg samt tjänstesektorn visar att 44 procent ser föräldraledighet som en merit vid anställning. En av tio arbetsgivare ser det dock som främst problematiskt att anställda är föräldralediga, bland annat på grund av att det är svårt att få till bemanningen och att det blir ökad belastning på andra anställda.

Källa: Försäkringskassan, www.forsakringskassan.se

Kikhostan mer utbredd i sommar

Under sommarmånaderna har antalet rapporterade fall av kikhosta ökat.

Fram till mitten av augusti hade 195 fall av kikhosta rapporterats till Folkhälsomyndigheten. Det är en ökning jämfört med de tre senaste åren då mellan 99 och 139 fall har rapporterats under motsvarande period.

Kikhostefallen har rapporterats från olika delar av landet, men med flest fall i Gävleborg i slutet av sommaren.

Kikhosta är allvarligast för spädbarn som ännu inte har uppnått åldern för vaccination. Två spädbarn har avlidit i sjukdomen i år och tidigare har cirka ett dödsfall inträffat vartannat år.

Källa: Folkhälsomyndigheten, www.folkhalsomyndigheten.se

Tre av fyra POSITIVA TILL ORGANDONATION

Allt fler personer ställer sig positiva till organdonation. Både i gruppen patienter och närstående är tre av fyra numera för organdonation. För några år sedan var siffran två av tre. Socialstyrelsen konstaterar att samtidigt som donationsviljan ökar så minskar antalet patienter som väntar på organtransplantation. Under fjolåret blev 151 avlidna patienter organdonatorer, vilket är en ökning med sju procent sedan 2012.

Källa: Socialstyrelsen, www.socialstyrelsen.se

FN: MÄNSKLIGA UTVECKLINGEN SÅRBAR

Trots att fattigdomen i världen minskar generellt så är den mänskliga utvecklingen väldigt skör. Det konstaterar FN:s utvecklingsprogram UNDP i årets Human Development Report.

Enligt de senaste inkomstberäkningarna av fattigdom lever 1,2 miljarder människor på 1,25 dollar, det vill säga motsvarande mindre än nio kronor, per dag. UNDP:s mångdimensionella fattigdomsindex visar också att nära 1,5 miljarder människor i 91 länder lever med svåra och överlappande brister när det gäller hälsa, utbildning och levnadsstandard. Samtidigt riskerar nästan 800 miljoner människor att falla tillbaka till extrem fattigdom om bakslag sker.

Källa: UNDP

Årets spannmåls-skörd beräknas bli över 5,6 miljarder ton, vilket är den största sedan 1997.

19 700

lägenheter började byggas under första halvåret i år. Det är en ökning med 35 procent jämfört med samma period förra året, enligt preliminära siffror.

Källa: SCB, www.scb.se

Högst ränteavdrag i storstäder

Läs mer om
ränteavdrag
på sid. 5-7

Ränteavdrag innebär att de som betalar räntor på lån, till exempel bolån, får en skattereduktion på 30 procent av räntebeloppet. År 2012 var det genomsnittliga ränteavdraget i Sverige 4 350 kronor per person över 20 år.

HÖGST RÄNTEAVDRAG hade invånarna i Danderyd, med i genomsnitt drygt 11 300 kronor per person. Av de nio kommuner där ränteavdraget var högre än 8 000 kronor ligger sju i Stockholmsområdet och två i Skåne. En orsak till att befolkningen i storstadsområden har höga ränteavdrag är att det finns en stark koppling mellan ränteavdragets storlek och bostadspriserna.

LÄGST RÄNTEAVDRAG hade tio kommuner i Västerbotten, Norrbotten och Dalarna. Där var beloppet under 2 000 kronor.

